

zeruko **ARGIA**

NAFARROAN BADA GIZON BAT...

100 Bulego, 130 Kooperatiba eta 19.000 Pertsona Herriaren zerbitzuan.

Geroz langabeko gehiago, lantokiak isten, eta industrigintzarako inbertsioak erabat moztu diren larialdi honetan, guk ez dugu galdu lehengo ilusio eta ametsik.

1956ko urtean ideki genuen "ULGOR", lehenengo kooperatiba. Gaureragun, 23 urteren buruan, 70 industri kooperatiba -130 lanbide desberdinetan- biltzen gara, 19.000 lankide-bazkide elkar lanean ari gara.

Hurrengo urtean, makurrena delarik ere, eta oraindaino bezala zure laguntzarik izaten ba dugu, enpresa berriak antolatu eta lanpostu berriak sortzen jarraituko dugu.

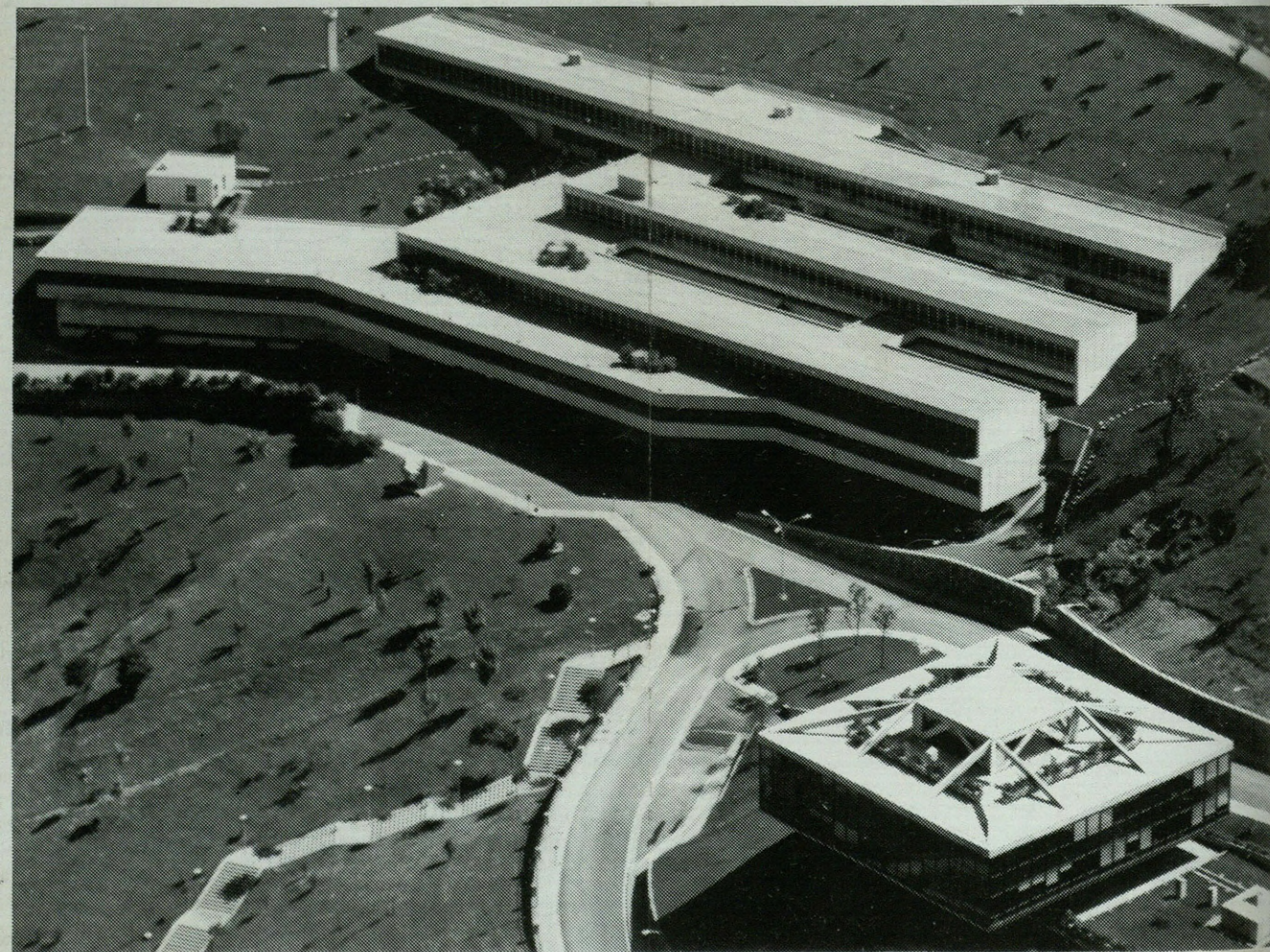
Horregatik da, izan ere, LAN KIDE AURREZKIA EUSKADIKO KUTXA.

CAJA LABORAL POPULAR

LAN KIDE AURREZKIA

Euskadiko Kutxa

LAN KIDE AURREZKIA, Zerbitzu Zentralak. Arrasate, Gipuzkoa.

martxoak 23-30

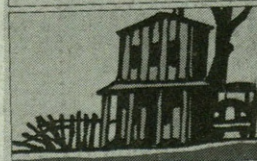
LiBuRuAK

BARANDIARAN 'DAR JOSE MIGEL, EUSKAL KULTURAREN AITALEN, Barandiaran eta Irizar'tar Luis. KAR-DABERAZ. 256 or.

Don Joxe Migel Barandiaranen bizitza pausoz pauso jarraitzen du liburu honetan bere iloba Luis Barandiaranek. Kontaera bizia da, zenbait pasartetan behintzat, aitona-amonen sutondoko zenbait ixtorio gogoratzen duela sarritan. Beraz, biografia bizi bat. Euskaraz dago dena, baina ez batuan.

saul bellow:
las memorias
de mosby y
otros relatos

destinolibro
79

LAS MEMORIAS DE MOSBY Y OTROS RELATOS, Saul Bellow. DESTINO-LIBRO 79. 241 or., 250 pta.

Hona hemen erraz irakurtzeko liburu bat, atsegina, gustora lo hartzen lagunduko dizuna, nahiz eta garratz samarra izan kontatzen duena. Kontakizun desberdinak dira eta ez oraintzekoak, 1951tik 1968-ra bitartekoak baizik. Egileak, ifarramerikarra bera, 1976ko literatura Nobel saria irabazi zuen.

ALDIZKARIAK

EUSKALDUNAK, 69. zenbakia. 1980-ko martxoak. 5 libera.

Ezaguna izango duzue Iparraldeko EHAS aldizkari hau, urteak bait daramatzi argitaratzen. Eta ia osorik frantzez baldin badator ere —erru berdinak mugaren bi aldetan— badirudi nahiko ongi erakusten duela hango giroa; ikusten da ez dagoela behintzat erabat Hegoaldera begira, hemengo berririen batzuk sartzen dituen arren. Zuzenean politikoak diren gaiez aparte, beste era batekoak ere ematen ditu. Etxean jaso nahi baduzue, hona helbidea: EUSKALDUNAK. BP 55. 64.101 Cédex - Baiona.

SANTUTXU hauzo aldizkaria. 19. zenbakia. 1980ko urtarrila-otsaila.

Zorionak eman behar aldizkari hau egiten dutenei, benetan interesgarria eta polita egiten bait dute aldizkaria, hauzoan zentratuz batez ere, baina ez hor bakarrik geratuz. Eta zorionak euskararengatik ere, bai kantitateagatik eta kalitateagatik ere. Zorionak baita ere hainbeste elkarte biltzeagatik aldizkaria egiteko. Santutxuko zenbait taberna eta kioskotan aurki daiteke eta baita Julián Bolívar kaleko Hauzoa liburutendaren ere.

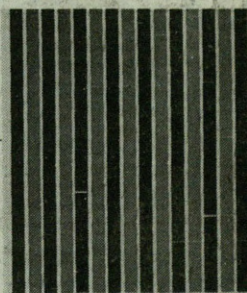
KASETAK

EUSKAL HERRIKO BERTSOLARI TXAPELKETA NAGUSIA: DONOSTIA. OTS-IZ-ELKAR. Bi kasetak. 1000 pezeta.

Bi kasetetan jaso da «Euskal Herriko Bertsolari Txapelketa Nagusia»-ren azken saioa, urtarrilaren 6ean Donostian ospatu zena. Hemen kantatzen dutenak beraz, finalerako geratu ziren zortziak dira, hots, Amuriza, Enbeita, Azpillaga, Etxeberria, Garmendia, Gorrotxategi, Larrañaga eta Xanpun. Aurreko bi saioen kasetak, hau da, Arrasate eta Gernikakoei buruzkoak, kalean dira idanik.

iHARDUNAK

Martxoaren 5-lik. Apirilaren 1-ra

Bergarako UNEDen eta KULTUR HEZKUNTZA sailak antolatutik, HITZALDI SORTA:

EMAKUMEA ETA BERE INGURUA

CAJA DE ANCIENOS PROVINCIAL DE GUZPEZCA GUZPEZCOA 20-30-35-40-45-50-55-60-65-70-75-80-85-90-95-100-105-110-115-120-125-130-135-140-145-150-155-160-165-170-175-180-185-190-195-200-205-210-215-220-225-230-235-240-245-250-255-260-265-270-275-280-285-290-295-300-305-310-315-320-325-330-335-340-345-350-355-360-365-370-375-380-385-390-395-400-405-410-415-420-425-430-435-440-445-450-455-460-465-470-475-480-485-490-495-500-505-510-515-520-525-530-535-540-545-550-555-560-565-570-575-580-585-590-595-600-605-610-615-620-625-630-635-640-645-650-655-660-665-670-675-680-685-690-695-700-705-710-715-720-725-730-735-740-745-750-755-760-765-770-775-780-785-790-795-800-805-810-815-820-825-830-835-840-845-850-855-860-865-870-875-880-885-890-895-900-905-910-915-920-925-930-935-940-945-950-955-960-965-970-975-980-985-990-995-1000

EMAKUMEA ETA BERE INGURUA gaiari buruzko ihardunaldiak ari dira ospatzen Bergarako UNEDen, martxoaren 5ean hasi eta apirilaren lehena arte. Orain arte hezkuntza, antropologia, legedia, familia etabar ukitu dira, Hurrengo egunetan berriz, honako hauek dagoz: martxoaren 20ean, feminismoaren historiari hitzegingo du Fin Rubio soziologak; 21ean emakume izatearen bereiztasunaz Karmen Perez sikologak; 25ean, Arantza Urretabizkaia izango da hizlaria eta

gaia, «Literatura eta edertietan emakumeak emandako sormena»; 27an, emakumea eta komunikabideei buruz mintzako dira hoieta-ko langile batzuk; 28an, «Emakumea euskal pizkundean», Idoia Estornes historialariak; amaitzeko, apirilaren 1ean, «Emakumea produkzio sisteman. Etxeko lanak gaurko produkzio sistemaren barruan» izango da gaia, Begoña Gorospe graduatu sozialak emango duela-rik.

Azken hamabostaldian emakumeen lanez —koadroak, tapizak etabar— osaturiko erakusketa bat izango da UNEden, eta gaiari buruzko liburuak ere salduko dira.

Hitzaldiak, ilunabarreko 7,30etan izango dira.

MUSIKA

DONOSTIAKO XV JAZZALDIaren barnean Euskal Herriko Jazz Taldeen-tzat izango den lehiaketaren berri eman genizuen aurreko astean. Hurrez gain, beste lehiaketa bat ere izango da kanpoko talde afizionatuentzat. Eta urtero bezala, jazzeko profesionalen saioak ere bai noski. Uztailaren 24etik 27ra ospatuko dira hauek eta oraingoz hitza eman dutenen artean Gato Barbieri, Freddie Hubbard, Mercer Ellington-en orkestra eta «Conec-tion» taldea daude.

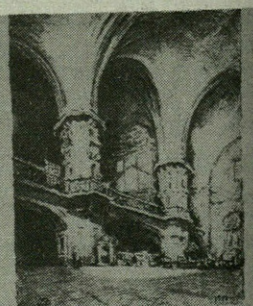
UDABERRIKO FESTA, Euskal Herriko Komite Antinuklearrak eta Donosti Berri Elkartek antolatutak. Frantziako «La Bamboche» folk taldeak, «Gwendal»-ek, Imanol eta «Klabe-lin Komik»-ek, «Salseta del Poble Sec»-orkestak eta fanfare batek parte hartuko dute. Hilaren 22an, Donostiako Belodromoan izango da jaialdi hau, ilunabarreko Betan hasiz. Tabernak eta materiale anti-

nuklearen salmenta ere izango da.

Festa honekin, kanpaina berri ba-ti emango zaio hasiera. 23an, al-kate eta konzejalen bilera izango da Bizkaiko Diputazioan, Komite Antinuklearrak gain, Euskal Itsasal-de Ez Nuklearraren aldeko Batzor-deak eta EE, EMK, HB, LAIA, LKI eta PTEk deitzen dutelarik berta-ra.

USURBILen, Balentin Zialtzeta eta Joxe Aristerrazu trikitilariak ome-naldia, martxoaren 23an. Goizeko 10etan trikitilari guztien biltzea eta kalejira; 11,30etan meza; 2,30etan bazkaria herriko pelotalekuan; on-doren erreglari ematea etabar eta amaitzeko, erromeria.

1972an ospatu zen lehen ome-naldia, Sakabi eta Egañazpiri egin zitzaizena; harrez gero urteoro izan dira, herri desberdinetan. Aurten berriro Usurbila itzultzen da ome-naldia, Baldaren ondoren zaharre-na den trikitilaria omentzeko.

PARROQUIA DE FUENTERRABIA

Concierto

Sabado, 22 de Marzo 1980 - Ocho y media tarde

HONDARRIABIAKO ESKIFAIA ABESBATZA
Director: JAVIER BUSTO

GLORIA Requiem A. Vivaldi
G. Fauré
Organistas: JOSE MANUEL AZCUE - GONZALO TRINIDAD
Acor: MARINO AZCUE
Soprano: MARIAN ESTEBERNA - Contralto: PEDRA MURIOZ
Director: ANTONIO AYTARAN

Caja de Ahorros Municipal
Donosti - Aurreriki-Kutxa

HONDARRIABIAKO ESKIFAIA ABES-BATZAK, A. Vivaldiren «Gloria» eta G. Fauréren «Requiem» eman-go ditu, martxoaren 22an, ilunaba-rreki, 8,30etan, Hondarrabiako eli-zan.

OSKARBI
ETXAMENDI
LARRALDE
NIKO ETXART
TALDEA
XUT txaranga

KANTALDIA

DONIBANE-LOHITZUN • JAI-ALAI
MARTXOA. 29. 21etan
IKASTOLAREN ALDE

DONIBANE LOHITZUNen Oskarbi, Etxamin eta Larralde, Niko Etxart eta bere taldeak eta Xut txaranga parte hartuko dute ikastolaren aldeko jaialdi batetan. Hilaren 29an izango da hau, gaueko 9etan, JAI-ALAIen.

LLUIS LLACHEk hilaren 26ean Bilboko Buenos Aires antzokian kantatuko du eta 27 eta 28an berri Donostiako Astorian. Komite Antinuklearrek antolatutako dituzte jaialdiak.

ERAKUSKETA

ELORZaren margo eta errelietxeak oliora —figurak, paisajeak, ohitu-

IBILALDIAK

ARAOTZ: ESPIRITUAREN ZULOA. Batzuk ez dakite ezta non dagoen ere. Onatitiek Arantzazuruntz abiatzen direnen artean banaka batzuek gogoan edukiko dute, halako batean, eskubialdera ahuntz bide

estu bat agertzen dela «Araoz» agiria duelarik.

Zuloa da Araoz. Gora ta gora joan nahi dutenek, zerura bidean, garbitasun espiritualaruntz, Arantzazu aldera jotzen dute. Gaztañadi eta pinudi artean sortu diren grinak, bihozkahekariak, toki laioztetan jaio diren begitarte eroriko gizonak eta izakerak nahiago dituztenek Araoz dute toki bitxia. Izan ere, oraindik, Lope de Agirreren mamua eta hanka arrastoak han hemenka dabilta baztarretan. Onatiko hauzo honen historiak erabat nahastuta darabilzki erlijioa eta mundutasuna. Azken batez, bandlero eta jende zuhur batzuen erlijio gerra-zalea. Egun oraindik, Araozko zubia pasa eta berehalaxe bada, kaminotik gertu «Sandaili» koba, barruan San Eliasen basiliza duena. Herri ipuiek diotenez,

araoztarrek lapurtu zuten sailduaren irudia Arabako herri batetik. Aspaldi hontan Lope de Agirre gazte moderno batzuk konkistakietan ibili badira ere —hormak zikinduz, ondoan dauden etxe zaharrak txikituz—, merezi luke tokiak bisitatxo bat.

Kobatik agertuko direnak, mende, ez bitez saia irtera aurkitzen; aspaldian itxi bait zen. Izan ere lapur biltoki bihurtua zegoen toki, sartu hemendik, atera handik, jakina, «la casa de tócame Roque».

Behin araozta joan ezker, egokiena inguruko bazterretatik ibiladitxo bat jotzea da. Mendizale amorratuak, Degurixa aldera abia daitezke, herriatik bi ordutara. Hala izanik ezagutu ahal izango dute Urbia bezalako zelai zabal bat, ia ezezaguna.

Horrenbeste igo gabe, herritarrei galdetu ondoren jo dezakezu «Unión Cerrajera»-k duen ur depositoa aldera, bertatik ikusmira zoragarria dagoelarik.

Guzti honez gain badu Araoztezik elizatari bat, hura bezalakorik ez! Denbora geratu egin delarik bertan dariola dabilta lau mende tako oihu eta marmarrak, teila eta egurretatik behera. Arantzazuko elorri-harri-dorrea gora begira, lurretatik iheska saiatzen den bitartean Araozko elizataria erretratutako mla errosario eta prozesio usaidunek utzi dioten zama isiltua begainetik uxa ezinean dabil. Gero eta makurtuago, dorrea gehie zaio. Horrexegatik agian, dago h pitzatuta, hiltzeko zorian.

Lasai, halere. Herriko «saloon»ean —ate berdea, makurtu buru hiru eskilara jaitsi eta bertan ematen dituzten edariekin hau askoz gauza gutxiago ere senti dezake.

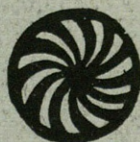
Berri Onatiruntz abiatutik, ejan nahi izatekotan, aukera edo «Txopekua» izeneko tabernan, tira iritsi baino lehen, Txorizo jittua eta sagardoa, haiek ere, ek bezalakorik ez.

rak—Eibarko Aurrezki Kutxa Munizipalaren kultur aretoan —Maria Angela, 8—.

**JOSE
ZINKUNEGIREN**

OPTIKA DONOSTIAN

URTEETAN LANEAN OHITUA

Hernani, 4

DONOSTIA

Transportes

anzkar s.a.

ERAMAN-EKARRIAK, KAMIOIAUNDIAK

Barcelona, Zaragoza, Valencia, Madrid,
Oviedo, Gijón.

Donostitik egunero:

Iruña, Bilbo, Gasteiz, Alicante, Elche, Elda,
Murcia, Cartagena, Granada, Almería, San-
tander, Valladolid, Zamora, Palencia, Sala-
manca.

Astean irutan:

Malaga, Sevilla, Jerez de la Frontera, Cadiz,
Lugo, Coruña, Orense eta Vigora joan etorriak

Urrutizkiñak: 552650 - 552654

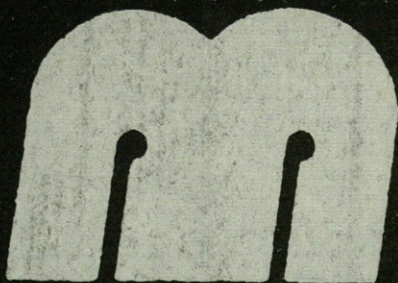
Apartado 1381

Hernanirako bide nagusian,

ERBOGIA hauzoan

DONOSTIA

**kirolzaleen
zerbitzutan**

miner

donostia

271050 eta 270447

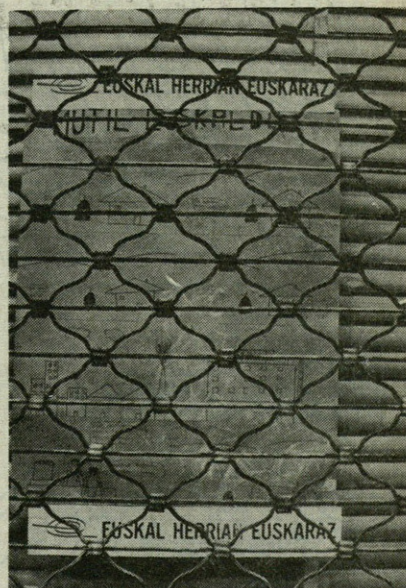
1

HAIZEAK DAKARRENA... — Azken hamabost egun hauetan ifar haizeak txikizio ederrak egin dizkigu. Bilbo superportuko itsas-hesian zulo izugarri bat ireki zuen eta horma zartatu. Donostiako Paseo Berriko

argi poste gehienak hautsi ditu eta bidearen erdian izugarrizko zuloak ireki. Getariako hiru arrantzale desagertu dira. Ifar haizeak bultzatutako ur indartsu eta amorratuaren lanak.

2

UMEAK ERE EUSKARAREN DEFENTSAN. — Argazki hau Donostiako Egia hauzoan atera dugu; Maria Reina ikastetxeko haurrek egina da kartela. Euskararekiko kezka zabaltzen ari da, hau da frogetako bat.

3

GERTAKIZUN EZEZAGUNAREN ONDORIO TRISTEAK. — 1975. urtean Saharan soldaduska egin zuten bost mutil gaitz arraro batez hil dira. Urte horretan soldaduska eginda-koek, elkarte bat osatu dute; soldadu hauen eritziz bost adiskideak radiaktibitatearen ondorioz hil omen dira. Bitartean, Ejerzitoko buruek hau gezurtatu egin dute eta heriotza horiek kasualitatezkoak izan direla diote.

4

UCD. UCD, UCD. — «Euskal Herriko auteskundeak, atsekabeetaz ikasten dela adierazi digute». Deklarapen hau egin duena Higinio Torras Barcelonako UCDko partaide izan da. Catalunyako auteskundeetarako zerrendan laugarren aurkitzen den politiko honek hau esanaz jarraitu du: «Euskal Herriko auteskundeek gauza positibo bat erakutsi digute: askatasuna lortzen denean erresponsabilitatea garrantzitsua dela». Azkeneko hau nola ulertu?

5

FAUNA LUTOZ. — Felix Rodriguez de la Fuente, animalien zaindaria, martxoaren 14ean hil zen. Alaskan ohizko programa bat filmatzen ari zela, abioiak su hartu zuen eta bertan aurkitzen ziren guztiak hil ziren. «El Hombre y la Tierra» programa-

ren egilea, animalien defentsore amorratua, joan zaigu. Argazki honetan otso batekin agertzen da eta behin batetan Andimendiko artzai batek esan zidana burutzen zait: «Gu, ardiak hiltzen digun otsoa harrapatu nahiean eta Felix hori otsoak ez hiltzeko eskatzen».

*IKUSI MAKUSI!!! ZER IKUSI?!!!
IKUSTEN DUT... mafarroan jaioa, aitaren seme
iaioa, F.N.ko morroia, U.C.D.ko sermoia, berekoia, gure
kontrarioa F.A.S.aren sesioa, jo du goia, arraioa...*

zeruko ARGIA

Lehendakari: Kaietano Ezeiza.

Zuzendari: Elixabete Garmendia.

Zuzendari Ordezko: Pilar Iparragirre.

Erredakzioa: Joxe Luis Alustiza, Lurdes Auzmendi eta Gorka Reizabal. **Bilbon:** Gorka Abad eta Karlos Donoso. **Iruinean:** Txema Larrea. **Gasteizen:** Jose Inazio Murua. **Iparraldean:** Mikel Iribarren "Xinaberri" eta Astema.

Idazleak: Mikel Atxaga, Estepan Aldamiz-Etxebarria, Joxe Alkiza, Jokin Arostegi, I. Bujanda, Pello Lizarralde, Jon Urrujolegi, Jorja Cirera, Iñigo Lamarca, M. Auzmendi, Manu Aranburu, F. Ostolaza "Uztargile", J. M. Bujanda, Muxikina Taldea, J. J. Uribe, Joxemari Velez de Mendizabal, Joseba Sarrionandia, Julen Kalzada, Andoni Sarriegi "Murumendi", Xalbardin eta Kaietano Ezeiza.

Marrakzi eta diseinuak: Antton Olariaga, Larrarte, Tororo, Joxemi Zumalabe, Mikel Plazaola, Ramón Agirre eta M. Artola.

Argazkilariak: Arturo Delgado, Loubet, Philippe Etxeberri, Luis Otaegi, Luis Mitxelena, Txema Ormazabal, Koldo Aretxaga eta Tomas Arozena.

Publizitatea: Joxe Mari Ostolaza.

Fotolitoak: Ernio, S.L.

Jabea: Nafarroako, Kantauri eta Aragoiko K. Donostia, Okendo 22, Telf.: 42-77-86.

Moldiztegia eta Idazkola:

EL DIARIO VASCO. Ibaeta - Donostia.

ALVAREZ IRAOLA. Ibaeta - Donostia.

EGIA, FOTOKONPOSIZIOA. Egia - Donostia.

D. L.: 80-1963.

HARPIDE SARIA:

Barruan	2.300 pta.
Estaturik kanpora	2.900 pta.
Airez	4.400 pta.
Ale bakarra	60 pta.

"yagi"ko baten hitzak

«Lezo de Urreztieta, un aberriano» titulatzeko da MUGAren 4. zenbakian agertzen den E. Ibarzabalen elkarriketa luzea. Hemen azalduko diren zatiak bertatik jasotako dira, baina pertsona eta bere ideiak ezagutzeko elkarriketa osorik irakurri behar da dago: «(...) COMUNION era un Partido de Con ciertos Económicos, de Autonomía y Estatuto. En

eso se había conbertido. No era nacionalista, no era separatista. (...) Los primeros sabinianos no eran gente de pelea. Buena gente, se mostraban siempre partidarios de la persuasión, del convencimiento. (...) Desconfiábamos de republicanos y socialistas. Nosotros, los aberrianos, y más aún que los de la COMUNION, estábamos educados

en el sentido de que si hay un señor que en nombre del PNV se hubiera atrevido a tratar con Prieto, Maura o Largo Caballero, o con cualquier otro republicano el Pacto de San Sebastián, los tiraríamos a la ría. (...) Sin embargo, me gustaría decirte que éramos profundamente antimonárquicos, y yo añadiría que republicanos.»

jainko eta legerik gabe

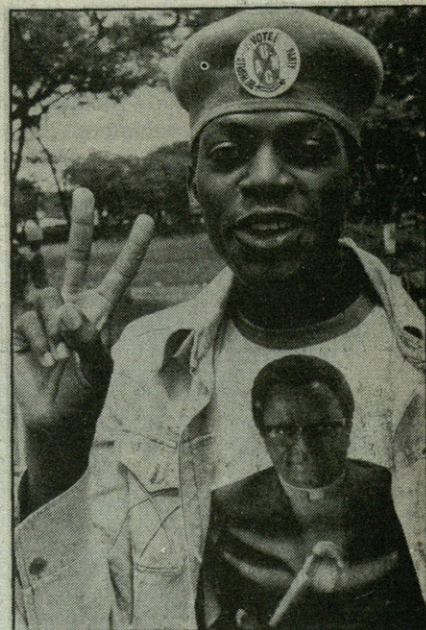
ERERen 26. zenbakian «May Picqueray: ni Dios ni dueño» elkarriketa agertzen da. Bertatik sarrera eskaintzen dizuegu: «Con los campesinos de Larzac en el verano de 1975, porque los militares quieren expulsar de sus tierras a 103 familias "para poder jugar ellos a su guerra", contra la extradición de Klaus Croissant "nos manifestamos ante el Ministerio de Injusticia, no sirvió de nada, los sacaron como ladrones", protegiéndose contra las granadas de los CRS en la manifestación antinuclear de Creys-Malville... en todas partes donde hay que defender una causa justa, repartien-

do panfletos, pegando carteles, consiguiendo documentaciones falsas (¡cuántas durante la ocupación nazi en Francia!), protegiendo a los escapados de Hitler, Mussolini o Stalin, a los republicanos españoles, a los refractarios» de todas las procedencias, a los insumisos, los partidarios de la desobediencia civil y militar, allí está May Picqueray, May "la refractaria", que acaba de publicar un libro "Por mis 81 años de anarquía." Jasotako esaldirik adierazgarriena hau x e deritzagu: «Definirme como anarquista sería pretencioso, es tan difícil serlo de verdad...»

euskara, ai euskara

ENBATAREN 602. zenbakitik hartutakoa: «De l'appel aux urnes pour l'élection du Parlement Basque publié par les consulats d'Espagne dans Sud-Ouest et Eclair-Pyrénées... en euskara. Une belle leçon de bilinguisme pour le gouvernement français!»

«El abrumador éxito del ZANU en las elecciones de Zimbabwe significa un avance esencial en la liberación de los pueblos del África Austral.» LA CALLERen 103 zenbakitik hartua.

EL CIERVOren 348. zenbakitik hartua.

egunero hasten da... betikoa!

Auteskunde garaiak atzean izanik, pozak eta tristurak zabaldu, garaipen eta galtzeak banaturik, «eguneroko» bizitzan abiatzen gara. Krisis ekonomikoan murgilduak egon arren, Euskal Herriko jende zenbaitzuren gogoak azaldu dira eta politikoak mila proiektu dituzte: Estatalistak abstentzionista multzoan saiatuko dute bere zeregina, PNVk eratzeko dagoen gobernu hortan zer egingo duen ikusteko dago, eta HBk «Euskal Herriko Batzarre Nazionalea», orain bai, eraikiko du, EEk EAJren deia itxoi-ten duen bitartean.

politikoak atsedena hartzen

«El PNV ha capitalizado el sentimiento estatutario. Lo que resta por saber es en qué va a invertir ese capital, qué modelo de sociedad va a crear en Euskadi», zioen Peru Errotetak LA CALLEko kronikan, aurreraxeago azpimarratuz «con la campaña más pobre de todas, HB no sólo no ha perdido votos —como casi todos le vaticinaban— sino que gana algunos».

Konstante hori, harriduraren konstantea, azaldu da estatuko komunikabide guztietan. Ez zuten espero. Are gutxiago UCDren eta PSOEren beherakada. Hain «zientifikoki» eginiko prebisioren hutsu-neak argi eta garbi nabaritu dira.

Politika aztertzaileak ez dira oso azkarrak izan kasu honetan, beraien esaniko guztia ez da gertatu eta; sumatutako altxakada eta beherakada guztiak aldrebes zatera zaizkie. Hemendik aurrera zenbat Jendek sinistuko duen beralen adierazpenetan ikustekotan dago.

Garbi dago aipatutako adierazpen hoietatik asko ez zirela zientifikoak. bihotzaren izkina batetan gordetako gogoak eragindekoak baizik. Kanpaina guztietan berdin gertatzen da, eta horrek ez du inor gehiegi harritzen. Benetan harritzekoa politikoen siniskortasuna da. «Hainbeste aldiz gezurra esan eta gero, azkenik hura sinistun egiten dute». Eta hala izango da, bestela zeharo ulertezinak suertatzen dira erresultadoen ondorengo zenbait erreakzio.

UCDrena espero zen —nahiz hemen ere gogoak eta errealismoa baturik egon eta zientifismoaren asuntua alde batetara utzi beharrean gertatu— bere autaitzaileak nor eta nolakoak diren ez badakigu ere. PSOEren lerroxismoak zer nolako ondorioak ekarriko zituen inork ez zekien, baina Euskal Herriko hiru probintzietako jendeak sentimenduz ez direla aldatu esan behar. «La abstención nos ha fastidiado» zioten sozialistek, UCDkoekin eta Espainiako telebista bakarrarekin bat eginez.

EPK-PCkoena hobe balde batera uztea. Minoria bat izan eta hala eta guztiz boto pilo bat galtzea eta horren ondorioz berrogei bat militante EErantz joatea ez da txantxetako

gauza. EE berriz, ez zen behar hainbat alai agertu, beste askok bezala HB hankaz gora joatea espero bait zuen, boto guzti hoiak bereganatzea, halebria. Eta gauzak garbi esateko HBkoak ere ez ziren oso zoriontsu: «gehiago espero nuen» abstentzionista amorratu batek adierazten zigun bezala.

arazoak nola konpondu

PNVkoak kenduz gero, besteak serio xamar. EAJkoak ez. Ateratako 25 parlamentarioek emandako bultzakadarekin, mundu guztiaren aurrean agertutako indarrarekin, ezin aurpegi ilunak agertu. Pozez bai, baina heziketak irakasten duen irripar motz eta ulerkor horiek erakutsiz, bai beste alderdiekin eginko bileretan, bai Suarezzen zorion ematearen erantzuna egitean, bai estatuan zehar zabalduko zen Espainiako gobernuan parte izatearen ahalmenaz erantzutean.

Hara joatea ez dute espero (agian nahi ere ez, betebeharra zailegia bait litzateke bere autaitzaileak gustora uzteko); autonomia ahalik eta gehien lortzea, krisis ekonomikoari aterabide bat aurkitzea eta bakea lortzea, hori nahi lukete —Garaikoe-txea eta beste hainbat buruk dixit duenez—.

Noski, guzti hori erraz esaten da, betetzea da zailena. Suarezzen gobernuarekin paktatutako transferentziak lortu behar, bankuen laguntza nahi eta nahizkoa bezala, eta bakea lortzeko... a, hori lortzeko beste zenbait «gauzatxo» mahaiaren gainean izan behar.

«Garaikoe-txea conoce perfectamente que es difícil el alto el fuego mientras no se retiren las FOP o cuando menos pasen a depender del Gobierno vasco, tal y como señala el Estatuto, entendido extensivamente. Tampoco mientras exista un apoyo táctico a las fórmulas violentas para potenciar el autogobierno, siempre más ruidosas —y quizá

más efectivas a juzgar por la historia de Euskadi— que las vías políticas» zioen Luis Alzak TRIUNFOn.

Estatuto aldizkariek ere ezagutu dute. Hemen bide baketzailea hartzeko trantzean jarri nahi bada, Nafarroako arazoa, FOPena, preso eta atzerriratuena, independentista alderdiak legeztatzea eta «nolabait» autodeterminazioaren arazoari konponbide bat ematea beharrezkotzat jotzen dute.

«El gobierno de UCD es "extranjero" en Euskadi» zioen Juan Aranzadik TRIUNFO berberan, aurrera-
xeago adieraziz: «debe resaltarse el

hecho de que un 14 % en Alava, y un 17 % en Vizcaya y Guipúzcoa han votado a una coalición, Herri Batasuna, que rechaza el Parlamento español, rechaza el Parlamento vasco, rechaza la Constitución española, rechaza el Estatuto de Autonomía, postula la independencia y el socialismo y no esconde su apoyo a ETA(m)».

e.t.a.rekin negoziatu beharra

Eta toki guztietan ikusi dute Gobernauak —Espainiako gobernauak noski— ETA(m)rekin negoziaketetan hasi beharra. Eta eszeptizismoa, noski. «La cosa sería sencilla si el Gobierno no tuviera las manos atadas» eta antzeko esaldiak toki arra-roenetan irakurri ahal izan ditugu.

Bestetik, UCDren hutsuneak ondorio larriagoak erakarriko dituela sumatzen da—estatuan behintzat—. Catalunya hauteskundeek zer ondorio izaten duten ikusi eta... Badirudi hartutako kolpeak norbaitek jaso beharko dituela eta «norbait» hori Suarez izango dela. Esan digutenez «Bankak, Abril Martorell jarri nahi luke». Beste izen asko ere agertu dira, Landelino Lavilla norbait alpatzeagatik. Modu honetan, badirudi Suarez lehendakaritza utzi beharrean aurkituko dela, edo antzeko konponbide batera iritsiko Madrillgo gobernuan.

Itxaropen gutxi izan behar. Aldatzekotan ere, seguruena eskuin aldera jotzea. Militarrek, oligarkiako sektore boteretsuenek eta antzeko jendeak hala nahi du. Eta nahiko

garbi dago hala izango dela. Tarra-dellasek «L'Expreso» aldizkari portugesar esandakoari kaso haundirik egin gabe ere, Euskal Herriko etorkizuna ez da (orain arte bezala) oso lasaia eta askea izango...

Alderdietako buruek oporrak hartu dituzten denboraldi honetan —Garaikoetxeatik hasi, Mayor Oreja eta Danborenea tarteko direla—, panorama ez zaigu oso argitsua agertzen. Batzuentzat hemendik aurrera sekulako aldaketak suertatuko dira hiru probintzietan «eta Euskal Herri osoan». Beste zenbaitzuk (EE, UCD, PSOE, PC), PNVrekin bat egin nahi lukete gobernuan, eta HBri gogor salatzen diote ez parte hartze hori.

«Zertarako joan behar? PNVren eritzia aterako da beti» gogoratzen digu HBko zenbait partaidek, edozein erabaki hartzekotan ere majoria beti hauen esku egongo dela gogoraraziz: «Lemoizko zentrallea dela ere. PNVek 25 boto, UCDe 6... ez dago ezer egiterik!».

Dena dela oraindik gauza asko ikusi beharko dugu. Estatuko komunikabide askotan —«El País» barne delarik— Sáez de Santamaría generalaren eta honen mutilen egin-kizuna zalantzan jartzen da, kome-nigarriena, soluzio politikoak aurkitzea litzakeela adieraziz. Kenduko al dute? Ez dugu uste. Nolabaiteko aplikazioa eman behar hain alaitsu eta seguru hartutako erabakiei. Eta bestalde, zer egingo lukete tanketa apain eta modernu horiekin?

PILAR IPARRAGIRRE

"mintza bekigu nafarroa"

Euskal Parlamenturako hauteskondeek ekarri digute gogora, berriro, Nafarroaren egoera Euskal Herriko instituzionalizatzerari begira. Nafarroan, egia da, hiruzpalau alderdik, xoilik, baliatu dira hauteskunde hauez Nafarroa Euskadi dela aldarrikatzeko.

PTE (Nafarroan orain ORTeko jendeez osatua batik-bat, lehengo PTEkoek alde egin baitute) eta Herri Batasunaren kanpaina, beste hiru probintzitan erabilitako kartelak jartzea izan da. LKI, bere aldetik, «Que hable Navarra / Nafarroa Euskadi da» lemapean egin zuen bere kanpaina, PTE eta EE bezala, mitin bat eginez hauteskunde eguna baino lehen. Euskadiko Ezkerrak hiru lema erabili du huntan: «Eta Nafarroa zer? / PSOE erruduna / Hitz egin nahi dugu». Hortaz kanpo inongo taldek ez du ezer egin, agian, oraindik urrun eta luzexka ikusten baita Nafarroa euskal komunitatean parte hartzea.

amadeoren primuak

Hala suertatu da, besteren artean, azken urtetako prozesuarengatik. Ezker bat gero eta hautsiago, eta radikalago Iruñean batez ere, agertzen bazaigu alde batetik, bestetik Estatuto eskuin batuen, aspalditik elkarren ezagun Diktadura berako agintariak baitira. Argigarria alde hortarik Del Burgo / FASA berriki sortu den arazoa. Sortua, hain zu-

zen, ez ezkerreko indarrek salatu zutelako, baizik eta UCD barneko sektore batek, bere hauziak garbitzeko edo, argitara emana.

«El País»-ek bere lehen orrialdean publikatu ezker, Diru-xahutze posible batena Del Burgoren aldetik, Altsasuko FASA-delako fabrikaren alde, eskuin indartsuago bat ikusten dugu orain. Batetik inestigazio-batzordeak ezin baitu argirik eman hortaz (ez dakigu noraino aurkitu

nahi lukeen bainan tira!). Bestetik eskuinak bere tresna guziez baliatzen ari baita, afera horren aitzakiz espainoletasun nafarzalea indartzeko. Hala, «Ataque contra Navarra» izenpetzen zuen «El Pensamiento Navarro» egunkariak Del Burgo / FASAri buruzko lehen berriematea. Kaleetan zehar bada ere, bestetik, «Por Navarra / Del Burgo / P'alan te» UCD-aren lemarekin eta Juventudes Centristas de Navarra izenpeturik. Hori dela-ta zenbait jende pentsatzen hasia da ez ote den Del Burgo / FASA afera guzia bide bat Del Burgoren iduria indartzeko eta bidebatez UCDrena, aginte alderdia bezala Nafarroan.

Bada ere beste gertakari bat hortara lerratua. Hori genduke UCDaren barneko eztabaida hilabete gutti batzu delarik suertatua. Hartan Jose Luis Monge eta Pedro Pegenaute nafar parlamentariak kaleratu zuten ea egia zentz UCD eta PNV-aren negoziaketak Nafarroa Euskal komunitatean sartzeko urraspideei begira. Del Burgori galdetzen zioten eta bere kontra eginak zituzten salaketak. Liskar hauzi haien ondoren, parlamentari biak bere karguak utziak eta UCDez kanpo, «Asociación de Amigos de Navarra», ASANA-delako elkarteak sortu dute, hartan Sanchez Albornoz historigile eta eskuinar ezaguna ohorezko presidentea delarik. Bestetan ere holako elkar-teak muntatuak izan dituzte, UCDe-ko jendeek eta eskuinago diren zenbaitek, hala Angel Lasunción, kasu batez duela bizpahiru urte Madrid-en «Comisiones de Navarros en Madrid»-direlakoak muntatzen aritzen. A. Lasunción hori dugu, oraitxe, argitara atera dituen Del Burgoren kontrako datuak. FASAREN arazoan.

psoe, aintzin-gibelka

Del Burgoren arazoak beste zerbait planteatzen digu. Alegia, noraino jokutzen duten ezkerre bezala ezkerreko indarrek Iruñeko udalean

eta Nafarroako Diputazio eta Parlamentuan. PSOEren jarrerak, aintzintagibelka beti, azken hiru urteotan, prezeskiago Nafarroa eta euskal autonomiaren arazoan. Hiru urte delarik, 1977.eko ekainean PSOEek lau probintzitarako Autonomi-Estatutua defenditzen zuen. Sei hilabete berantago, 78.eko urtarrilan UCD eta PNVarekin negoziatzen zuen prozedura berezi bat, Konstituzioko Laugarren Disposizio Iragankorra eta Estatutuko 47.2. artikulua, Nafarroa Euskal Kontseilu Nagusian izan zedin.

PSE-PSOEren bigarren Biltzar Nagusitik aitzinat, 79.eko azaroan, beste bide bat hartu du «Amejoramiento del Fuero»-delakoa, hau da, Nafarroako berezko konpetentziak berreskuratzea lehenik, ez baita momentua Foral Parlamentuan «Euskadiko arazoa» argitan jartzeko. Oroit gaiten honetaz, Diputazioan minorian bada, zazpi deputatuetakir lau UCDeakoak baitira, ez dela gauza bera suertatzen Nafar Parlamentuan, non —eta hirurogeita hamar parlamentarietatik hogeita hamairu dira eskuinarrak eta gaineratikoak, Ezponda salbu, autonomista garbiak, hala esan dute behinik behin, oraino. Hortaz bada, PSOErekiko kanpaina HB, EE eta PNV aldetik, eta beste neurri batetan, LKI eta beste alderdien PSOEren kontrako ihar-despenak.

eskuinaren erasoak

Bide beretik eta gauzak zailagotzen, bada, ditugu Udal eta Diputazio barneko arazo frangoren inguruan dabilen isiltzapena. Hala nola, azken hamar urteotan sortutako herri-hauziak eta beste sektore batzurenak Estatu eta Diputazioaren kontra, Iduri luke, urtez urte, eginiko salhakuntzak Amadeo Marcoren Diputazioaren kontra ez dutela funtsezko arrazoinik gaur egun. Ba da, ordea, lehengo problema berak guziak, kasik, esistitzen direnik orain ere: Kadreitako herri-lurren arazoa, AUDENASA eta Nafarroako autoestrataren bi parteak eta finantziabide inguruko diru-xahutzeak (lehengo diputazioa, Huarte eta Del Burgo bera, tartean direlarik)...

Alde hortarik bada, ezkerren zatiketarik lagun direlarik, UCDe egin lezaken politiko urte hauetan, herri borroka izan dena kapitalizatuz, neurri probisional eta demagogiko ba-

tzuren bidez Aiezkoako mendietako aferan egin duen bezala geroari buruz efikaziaren alderdia bezala agertuz, eta PSOErekiko harremanei esker Nafarroak dituen beste euskal probintziekiko lokarriak, gero eta, hautsiagotzen. Hala egin zuen garai batetan Euskal Unibertsital Barrutiaz kanpo Nafarroa uztean, bitartean Zaragozarekin batera dagoelarik. Hala saiatzen ari da gaur egun Euskal Herriko Mendizale Federakuntzatik Nafarroa alderatu nahiean (Gaurxe bada «expedición navarra al Everest» eta «expedición vasca»); futbol mailan ere Irigibel eta ezin jokatzuz «Euskadiko ekipoarekin», Irakaskintza mailan STE-EILAS-ekoei subenzionerik eman gabe «Euskadiko Pedagogi jardunaldiak» muntatzeko Iruñean, aste berean Historia Ikastaro batzuri izugarri diru-laguntza emanaz, Jaime Ignacio del Burgo, Diputazioko presidente eta Victor Manuel Arbeloa, Foral Parlamentukoa eta PSOEkoa, hizlarien artean zeudelarik.

Gorago esan bezala, guzi huntan, ezker taldeen zatiketarik launtza ematen dutelarik, ez xoilki PSOEren aldetik, Foral Parlamentuan beste taldeak baitira ere. Hala nola Herri Batasuna bederatzi parlamentariekin Hauk Parlamentutik irten ezker, hain zuzen, PNV, Amaiaur, Grupo Mixto-delakoa (UNAI, EE eta EKaz

osaturik) eta PSOEek galtzen zuten bi eskabide, Foral Parlamentuko bi batzordetan. Batetan eskatzen zuten OPUS unibertsitateko status juridiko eta lurrez ikertze bat eta bestean kontrol batzorde bat egitea Nafar telebisioko negoziaketez eta funtzionamenduari buruz. HBren botuek posibleztatuko luketeen, Biltzar Osora eskabide horik erematea.

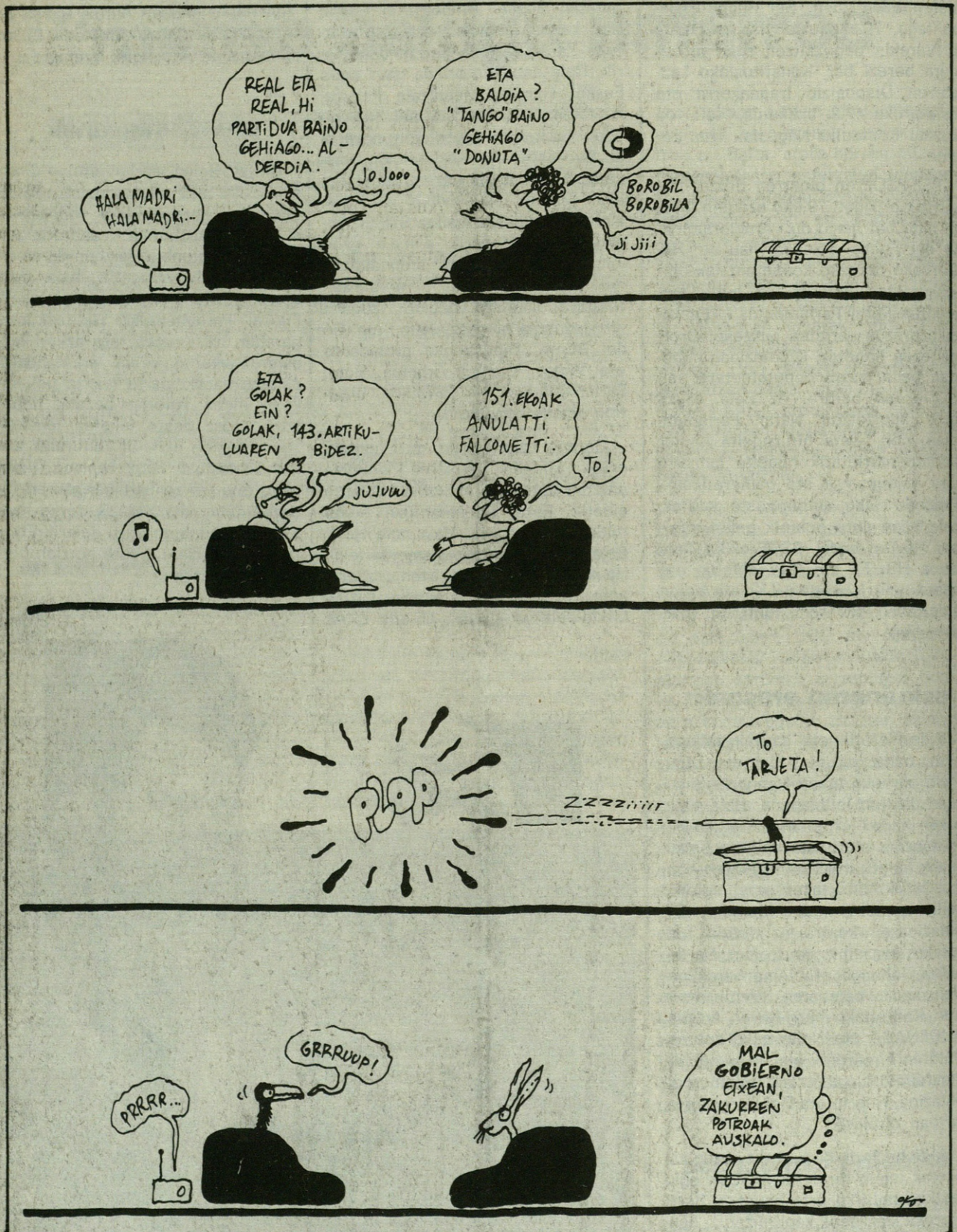
erantzunkizunak

Gaitza, agian, Parlamentuan diren ezkerreko alderdi nagusiek, PSOE eta HB —bere itzulera ondoren—, duten erantzukizuna. Lanbrotuagoa gainera Estatuak Nafarroan daraman errepresio bereziagatik, hala nola berriki, Sakanako preso atxilotzeak, Euskal Parlamentuko Hauteskunde garaian, hain zuzen, eta azken bizpahiru urteren zehar eremandako ekintza basak, parte hartze polizia-koen bidez Tuteran bezala, debekuen bidez beste lekutan legeztatzen dituzten ekitaldi kulturalak eta manifestazioak, edo, ilunaqo, ikusi ukan ditugun zenbait heriotzeen bidez, Txintxo eta Xefe S. Jorge hauzoan edo hilabete gutti delarik Etxarriko errefuxiatua, bere herrian bertan hilik aurkitua.

J. IPURU

prekontseilari maskaratua

irene laffitte, bere baserrian

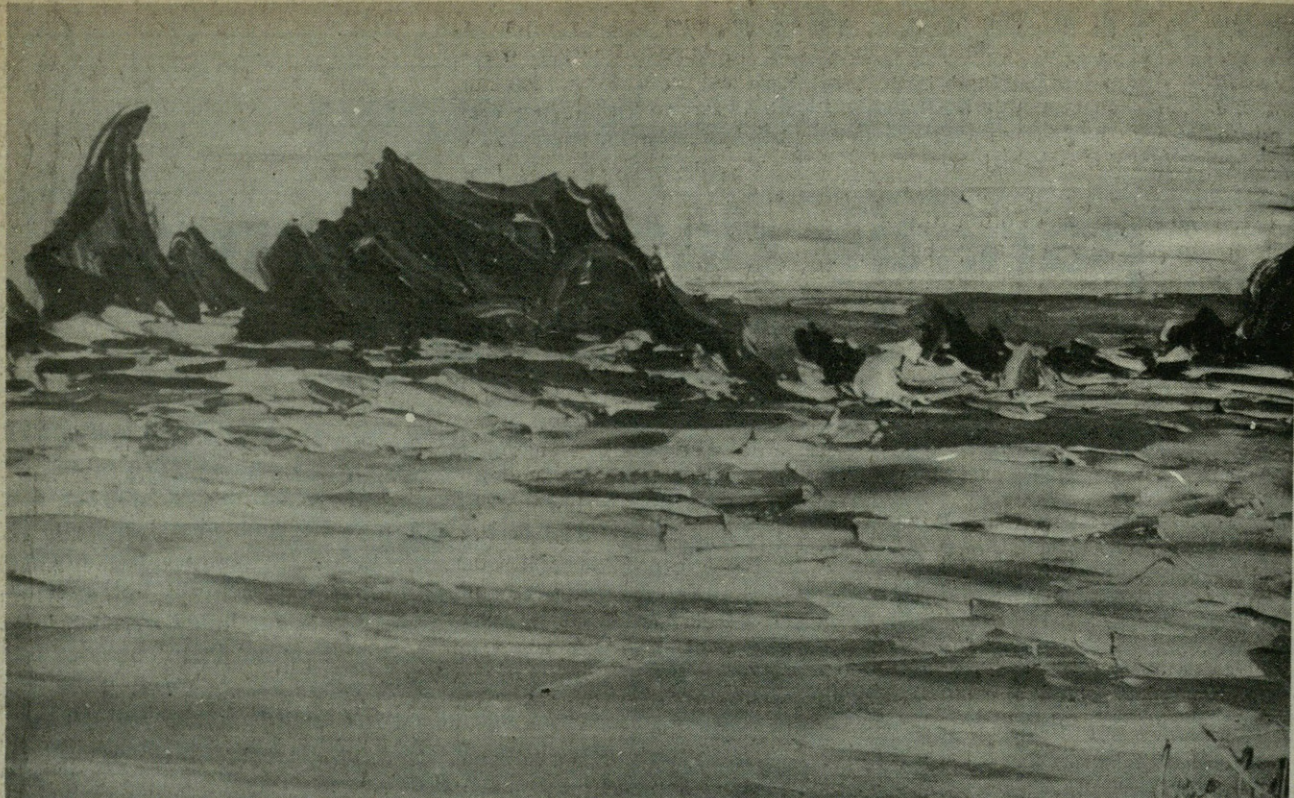
"paristik datorren artista bat naiz ni"

Elurra zegoen Ordiziako herrian eta maitagarri ikusten zen Irene Laffitte-ren «Areta» baserria. Ondora iristean, lehioetako argiek gogora eta gorputzera barruko epeltasuna ekarri ziguten. Ia barruan, bi zakur izan ziren lehenak ongi etorria ematen. Saltoka, gora eta behera, hatzaparrek gure jantziak zikintzen, zakur haiek ohiturik zeuden kanpoko jendea ikusten. Etxea bezala; beheko pisuan, gela zabal eta bakarra, sofa eta aulkiak handik eta hemendik, jendez beteta egoten diren mendiko «albergue» horietako bat zirudien etxe hark. «Nik badakit hemen bizi zen familia hura, pozik dagoela orain pintora bat bizi delako bertan. «Areta»-ren espiritua bizirik dago oraindik», esan zigun lehenengo momentuan Irennek. Nabarmena zen ikaragarri maite dituela baserriko txoko guztiak.

Irene Laffitteren baserria.

“Saturrarango hondartza.”

Elkarrizketa egin aurretik bere prekaizioak hartu nahi izan ditu Irenek. «Ez, oraindik ez, aurretik gustora sentitu behar dugu» dio, eta ordubete baino gehiago ematen dugu gela haundi hortan, izkina batean, tabernek izaten dituzten mostadore horietako baten aurrean, ardo gorria edaten. Pastelxo batzuk ere ateratzen ditu. Galderak nahi ditu, kazetaria ezagutu nahi du, eta galderen zain geratzen da. Halako batzuetan berak galdetzen du: «Zer signo zodiakal duzu?» (...) A, bai, pentsatzen nuen, kointziditzen du. Behin, hemen geundela, hamabi lagun zeuden eta denei asmatu nizekien beren signo zodiakalak». Bera-ekin, etxean, lagun arjentino bat dago, «Paponete» gaitzizenekoa. («Nere laguna ez, beste lagun bat»). Elkarrizketa hasi aurretik, ispilu baten aurrera hurbiltzen da, bere ileak konpontzera.

Bere jazkerari begiraturik, frantsesa dirudi oraindik. Bere jazkerari inportantzia haundirik ematen ez dioten frantses horietakoren bat; panazko prakak beltzak eta jersey berde ilun bat, azpitik, bularrean niki beltz bat agertzen delarik. Jazkerarekiko axolagabekeriak, halere, guztiz neurtua dirudi, nahita edo nahi gabe, hori ez dakigu, apain gelditzen baita Irene; apain bere

ile bihurriak eta guzti, bere aurpegiko zimurak eta guzti, eta batez ere, bere esku ia zakartuak eta guzti.

donostiatik iheska

Z.A.—Hogeita bi urte zenituela alde egin zenuen Donostitik Parisa. Zeren bila joan zinen?

I.L.—Ez dakit ba. Nere burua aurkitu nahi nuen. Pintura zaletasuna neregana jaio zen, baina ikusi nuen, txikitan egindako saioak ez zirela baliozkoak, eta neri gustatzen zitzaidana egiterik ez nuelako, ekin eta ekin egin nuen ihes egitea lortu arte. Ihesketa bat izan zen.

Z.A.—Baina ez ihes egin ihes egiteagatik. Aterabide baten bila, ezta?

I.L.—Horixe ba.

Z.A.—Zergatik ez zenuen zeurea egiterik izan?

I.L.—Inguruan nuen jendearekin ezin nuen, ez ninduen bultzatzen eta. Ez nuen behar nuen indarra aurkitzen jende horrengan. Orduan, ihes egin beharra neukan, gauzak nere kasa egiteko. Konprenigabea nintzela esatea, hori alukeria da, baina egiazki halaxe zen. Zeren norberak bere burua zertu behar du,

baina inguruko indar hori ere inportantzia haundikoa da. Eta oraindik ere, inportantea da neretzat.

Irene Laffitterengana joan aurretik, batek esan zigun beti zegoela kanpoko jendea bere baserrian. Eta elkarrizketaren hasieran ate hotsa entzuten da. Ormaiztegiko Manuel Yurrita mendizalea da, bere emazte eta haurrarekin. Txanpain botila bat dakar, eta ikustean, «ondo etorriko zaigu», dio Irenek. Ondoren, bere etxean balego bezala, sarezko egon toki bat zabaltzen dio umeari lurrean, «gera eman ez dezan».

I.L.—Nik ez dut ezertxo ere nere familiaren kontra, kontuz e? Baina inguruko giroak ez zidan indarririk ematen neurea egiteko. Horrexegatik alde egin nuen.

Z.A.—Hala eta guztiz ere, zure familiak, aberatsa izanik, emango zizkizun laguntza batzuk, sensibilitate eta kultura aldetik, ezta?

I.L.—Izagurritzko indarra eman zidan. Banuke zerbait, kontra esateko, baina ez naiz kexatzen. Familiak eman ez zidana, nik neuk lortu dut borrokaren bidez, neuk. Beti egin dut neurea, beti egin dut, esaten den bezala, «lo que me daba la grandísima gana». Hori da egia. Nere aitak, beti, «la contestona» dei-

tzen zidan, beti eztabaidaka nengoen berarekin. Baina azkenik neurea egin. Nere amak, halako batean, hamar anaiak bilduta geundelarik, ezkongabe denak oraindik, zera esan zidan: «pentsio batean bizi zarela dirudi». Izan ere, beti nere mundua bizi izan dut. Christmak egiten hasi nintzen, eta bi pezetatan saldu «Baroja»n. Gero bost durotan, izan ere kalitate haundiagokoak bait ziren. Guzti hau, gero pinturazko tuboak erosteko. Ondoren, whisky edalontziak hornitzen jardun nuen, eta erregalatzeko beste zenbait gauza ere.

«Paponete»k azaltzen duenez, bere ardara argentino kutsuzkoaz, Lafitte familia aberatsa izan zen oso, garai batean, banka etxe bat kontrolatzen zuelarik. «Baina negozioa itxi egin behar izan zuten, hartan gizona bakoitzak emakume gehiago bait zegoen Administrazio Kontseiluan».

1941.ean jaio zen. Prim kalean zuen etxea. Bere aitak, injineru izanik, injineru ere izan zitezen semeak nahi zuen. Eta bazen Irene-ren anaia bat, arrantzan ibiltzea asko maite zuena, baina familiaren

eraginez bulego batean eman zituen bere egunak. Txikitik, Irenek mojekin ikasi zuen. Kontatzen duenez, «denbora osoa pintatzen ematen nuen, eta kendu egiten zizkidaten dibujoak. Beti horrela nebiten».

“puta ez beste, dena”

I.L.—Hemengo jendea uzteak, horiek ez ninduen larritu. Nik beti neregana eramaten dut jendea. Parisa joan nintzenean, esaterako, ez nintzen nere amagandik urrundu. Ia egunero idazten nizkion eskutitzak. Oso harreman estuak ziren. Berak zera esaten zidan: etxean zaudela dirudi. Baita ere, etxeko alaitasuna falta zela esaten zidan, ni bait nintzen eztabaidaka, haserre beti, etxe hari poztasuna ematen niona. Ni ez naiz jendearengandik urruntzen, barruan daramat, sentitu egiten dut. Nere senarra, neretzat, ez da hil. Oraintxe bertan gure artean dago, bertan sentitzen dut. Nere lagunak ere, azkenik konprenitu egin naute, nere egiaren bidez. Baina hortarako demostratu egin behar izan dut, nere egia sinis dezaten. Ulertzen

duzu?

Z.A.—Nola zen Paris hara joan zinenen?

I.L.—Oso gogorra izan zen, hara iritsi bezain laister lanean aritu behar izan nuen eta. Dena egin nuen garai hartan. Puta ez beste, lan guztiak ezagutu nituen. Guztiak! Platerak garbitu, neskame, umeak zaindu, jatetxetan, den den dena. Puta ez beste dena! Baina aldi berean zoragarria izan zen hango egonaldia, pertsonak ezagutu bait nituen... pertsonak. Ekin eta ekin egin nuen, zeren ni, euskaldun guztiak bezala, burugogorra naiz. Eta horrela ibiliz, azkenik galeria batean nere koa droak azaltzerik izan nuen. Agerketa honek izugarrizko esperientzia eman zidan. Nik uste, nere biziaren oroipen politena dela azalpen hura.

Z.A.—Zergatik hori?

I.L.—Zeren eta, galeria hartan sartzen zen jendea, kalean paseatzen zihoan jendea zen, jende hori bakarrik. Eta badakizu zuk zer nolako poztasuna ematen duen horrek? Kalleko jendea, paseatzen ibili eta barrura sartu. Hori Donostian agerketa bat egin baino askoz inportan-

“Ni ez ninduen inork influentziatu.”

teagoa da. Hemen ezagutzen naute.

Noizean behinka garraisika hasten da Yurritaren umea. Bi beheko su daude etxean eta biak piztuta. Baten tximinoan lagun batek «Biltzen du, Berotzen du, Pozten du» idatzi zuen. Paretetan eta zutabeetan, berri, traste pilo bat dago eskegita. Sokak, zintzarriak, pitxarrak han eta hemen, santutegi bat dirudi. Oso apain. Baliozko gauzak dira, eta baserria bera ere baliozkoa da. Guztiz aldatuta dago. Gu gauden tokia ikulua zen lehen. Oilategia erretegi bihurtu da. Erabat bustita dago orain honen zorua, kalefazioa ez dabil ondo eta.

Hitz egiterakoan izugarritzko indarra ematen die hitzei Irenen. Batzutan altu eta gero isilago, farrez, oihuka, eta behin eta berriro tabako paketeari heltzen.

Oraingo honetan, zer irudituzkion Montmartre galdetzen dio Yurritak.

I.L.—Neri ez zidan batere eman Montmartrek. Montmartre inpresionisten gauza bat da. Hura zen egiazkoa. Nik ezagutu dudana turisten gauza zen, merkaturia, horrek ez ninduen eragiten.

«Paponete»k badu bere iritzia ere: «Bai, erabat komertzializaturia. Badira pintore batzuk, egunean hogeita zazpi koadro egiten dituztenak, eta gringo eta japonesei saltzen diete. Egia esan, ez da ia lehen zena».

“ez nau inork influentziatu”

I.L.—Bada artean gauza bat, egia dena. Zera da: nik ez ditut sekula pintoreak biltzen diren toki horiek bilatu, gero norbaiti kopiatzeko. Nik beti nere burua bilatu dut, eta ez nau inork influentziatu. Nik, esaterako, hortik zehar zenbait lagun aurkitu dut, «bila nabil, bila nabil, galdua nabil» eta zioena. Neri ez zait hori inoiz gertatu. Izaten ditut aldi makalak, aldi indartsuak, segun eta nola nabilen neu, baina ez naiz galdu. Nik zera diot: kubismoa modan dagoela? Ba ni ez noa kubismoa aztertzerara. Eta abstraktoarekin berdin. Beti, nik sentitzen dudana pintatu dut. Horrela da...

«Irene no es una erudita, alabado sea Dios. Le sale así como las ranas croan o los soldados matan. Hay un cierto embrollo en su men-

te, tan vigorosa que para expresarse necesita adquirir tubos al por mayor. Pinta a chorros, dejando el puntillismo para dedos más circunspectos». Horrela ikusten zuen Irenen izakera Jose Maria Gironella arte kritikoak 1974.ean.

Z.A.—Zer aurkitu zenuen zure senarrarengan?

I.L.—Martxan dago magnetofonoa? Ai, hau disparte, hau! Dena. Izugarritzko indar bat. Momentu guztietan bere beharrea nengoen. Hain konprenitzen ondo, hainbeste laguntzen zidan... Nere ondetan sartzen zen... Dena! Beste gauza batzuek aparte, azkarra zen oso, jakintsu

bat, oso humanoa, sensibiltate izugarritzkoa zuena... Dena!

Z.A.—Baina dependentzia hori arriskugarria litzateke, ezta?

I.L.—Ez, nik helduagoa ikusten nuen nere burua, independenteagoa...

Z.A.—Eta zergatik utzi zenuten Paris?

I.L.—Izan ere, ni oso etxe zalea naiz. Ez dakit nola esan, baina neri asko gustatzen zait neure etxea. Nik ezin dut zenbait etxe eduki, nahiago dut etxe bat, neurea, bi baino. Hori bai, Parisen edo Japonen badakit bizitzen. Hemen, Do-

“Oilar.”

Irene Laffitte koadro bat pintatzen, duela ia hamar urte.

nostian nengoenean ere, nere gela zen nere etxea. Han errezibitzen nituen nere lagunak... neskak, zeren garai hartan ez zegoen mutilik eramaterik, ja, ja, ja...

Z.A.—Eta zergatik aukeratu zenuen Ordizia?

I.L.—Lehenengo Pasaian geratzea pentsatu nuen, baina nere lan-gela prestatzeko jaso egin behar nuen ganbara hartako teilatua, eta uzten ez zidatenez, baserri baten bila hasi nintzen. Izan ere, baserriak beti izan dira nere gogozko. Bakardadea asko maite dut, jendea bezainbeste.

senarraren heriotza eta mina

Bere senarra noiz hil zen galdeztzen zaionean dudatan jartzen da: 1973, 1974. Azkenik asmatzen du: Hannaffi El-Naggar, bere senar egiptiara 1973.ean hil zitzaion. «Ikaragarrikoa izan zen. Nere onera etortzen denbora luzea eman nuen, ondorezaldiak eta. Kosta egin zitzaidan berriz lanean hastea. Ezin nuen, ez nintzen martxan jartzen. Eta modu bitxi batez ekin nion pinturari. Halako batean mutil bat etorri zitzaidan eta "Utziko al didazu zerbait

pintatzen?" galdetu zidan. Eta mendi horiek pintatu zituen. Gero joan zenean, zera esan nion nere buruari, zergatik berak bai eta nik ez? Gorroto izan nion, bueno, gorroto ez. Eta berari esker berriz pintatzen hasi nintzen. Aldi beltz bat izan nuen, oso tristea, tristea, tristea izan zen garai hartako pintura. Han utzi nuen nere tristura guztia».

Txanpain botila hutsik dago ia, eta Irene, jo ta ke erretzen. Zakurrak gure ondoan, uxa ezinik ditugu. Batek «Neska» du izena, besteak «Puskas». Gero, hor nonbait ezkutatuta, katu bat «Mizifuz» izenekoa. «Sufritu, sentitu, konprenitu, dena egiten du Neskak. Nere lagunak diotenez, bera da kuttuna. Begirada batez dena konprenitzen dit». Duela gutxi bere «Patxi» oilarra hil zitzaion, herriko zakurren hatzaparretan. Bere aitona sentitzen zuen Irenek Patxiarengan. «Beti izan da indar bat... nik uste nere aitona da, bera izan zen indar eta maitasun haundiena eman zidana».

Z.A.—Eta ondoren, zer moduz bizi zinen?

I.L.—Izugarrizko fedea, izugarrizko ilusiya eta bizitzeko indarra di-

tut. Zeren eta bizia zoragarria da. Berriz hasi nintzen sentitzen, eta lehen bezala jarraitu behar dut.

Gironellak esan zuenez, bere koadroek orgasmoak dirudite. «Eta halaxe da. Bada zenbait modu orgasmoa ikusteko». Izan ere, bere pintakera zakarrean, indarra azaltzen da nagusi. «Ezin dut koadro ahul bat egin, ni ez bait naiz ahula. Agian gogorra naiz, ez dakit...».

"zoroaldi bat sentitzen dut"

I.L.—Zeure buruarekin ez dago gezurretan ibiltzerik. Lienzo baten jartzen naizenean zoroaldi bat sentitzen dut. Eta hori sentitzen ez badut ez noa pintatzen hastera. Behin enbor bat pintatu nuen, eta bat batean, han zegoen pertsona batek larrialdi bizi bat zuen beregan, eta nik ere horixe sentitu nuen, koadroan azaltzen nuelarik. Hipermintzera naiz, izan ere.

Z.A.—Ezkondu eta erditu ondoren, pintatzari utzi egin diote pintora gehienek. Zergatik?

I.L.—Nere ustez, pertsona frustratuak izan behar dute, zeren eta

ntura sentitu badute ezin dute orrelakorik egin. Nik ezin dut bizi intatu gabe. Seme-alabarik ez bait ere, baditut mila gauza denbora entzen didatenek, animaliak eta, eren zaindu eta maitatu egin behar ra animaliak. Haurrak banitu, iji-ak lirakeke. Bueno, ijitoak esaten ut, oso libreak izango lirakekeko.

**Z.A.—Garai batean askotan ager-
ten zinen prentsan. Pribilejiorik
do?**

**I.L.—Kazetarien beharrea ere aur-
tzen da artista. Bestelakorik dioe-
a gezurti hutsa da. Egunkarietara
gertzen nintzen ni. Irene Laffitte
ut izena eta han agerketa bat dut.
aguntza behar dut... Eta denek la-
undu ninduten. Zoragarria izan da
eren portaera. Baina ni beraienga-
a agertu eta gero.**

**Z.A.—Bizi ahal izateko, merkatuan
arte hartu behar izaten du artista.
ere artea, azken batez, salgai bi-
urtzen da.**

**I.L.—Bai, gauza tristeena da. Zure
padro bat saltzen duzunean, zeure
ogozko gauza bat saldu duzu, bai-
a aldi berean sekulako poztasun
at sentitzen duzu... Ez dakit ma-**

“Ezin dut pintatu gabe bizi.”

“Zoroaldi bat sentitzen dut pintatzen dudanean.”

terialkeria den, ni behintzat ez naiz materialista, seguru nago, baina po-za ematen dizu saltzeak, zeren eros-ten duenari zerbait kostatu zaio ere bere dirua. Badakizu, erosten dizu-
nak zerbait konpreni zaituela.

**Orain erosoago bizi da Irene Pa-
risen baino. Badu bere baserria, be-
re diru-iturriak. Bere etxea ez da
umila, ezta aparatosoa ere. Halere,
berak dioenez, estutasun ekonomi-
koak ez dira oraindik atzoko gauzak.
«Baditut arazo ekonomikoak. Baina
tira, aurrera noa. Horrela bizitzea
gogorra da, hainbeste kontraste ar-
tean, gaur ondo, bihar ez. Horrela
bizitzeko moldatua naiz eta...»**

**Azkeneko momentuan, mahaitik
altxa eta plater bat —ogia eta gaz-
taia— dakarkigu. Guk ez dugu etsi-
tzen eta noren zalea den jakin nahi
genuke. «Agerketa pilo bat ikusi
dut, eta zoratuta gelditu naiz pin-
tore pilo baten aurrean. Baina nere
pintakeran ez dute arazorik sortu.
Etxera iritsi eta amorruez esan dut:
ni ez naiz pintora, ni kaka zahar
bat naiz. Baina berehalaxe hasten
naiz pintatzen, eta nere modura be-
ti, geroz eta indartsuago.»**

MIGEL OTERMIN

Argazkiak: JUAN LUIS GONZALEZ

gipuzkoako euskalduntze-alfabetatzea

pausoz pauso (I)

Gaueskolak aldi berri baten atadian aurkitzen direlarik, eta etorkizun horri buruz eztabaidan, interesgarria iruditu zaigu Gipuzkoako Alfabetatze-Euskalduntze Koordinakundeak osaturiko informe zehatz eta zabal hau argitaratzea.

Bertan, Gipuzkoako Gaueskolen historia egiten da nolabait, datu ugari emanek. Guk hoietako batzuk argitaratu gabe utzi behar izan ditugu, toki faltaz. Norbaiti interesatuko balitzaizkio, jo beza Koordinakundera.

Gipuzkoako Gau-Eskolen historiaz zer-bait idazteko ez dago historia hori bere osotasunean agertu beharrik. Eta horri esker, idatz dezaket zerbait, zeren ez baitut historia osoaren hariaren arrastoari jarraitzeko bezanbat datu eta informazio. Prozesu honetan bada, nik uste, etaparik eta ni bigarren etapakoa naizenez, aurrekoa ezin ba gauza handirik esan. Horretarako Jakinen «Rikardo Arregi» libururura jo liteke, beste inon baino hobeki han biltzen baita alfabetatzen kanpainaren kudeatzaile nagusi izan zenaren pentsamendua, besteak beste, eskuartearen dugun gaiari buruz ere, liburu horretan beste gauza askoz mintzo delarik. Beraz, kanpainok jaiotzen eta 1974 arte, Gipuzkoari dagokionez bederen, lehen etapatzat jo dezakegun epe bat ageri zaigu. Izan ere, ez da ahanitzi behar, bigarrengoan erabat hutsetik hasi ginelako erakuntza eta koordinakundeari doakionez, aurrenekoan zenbait istilu izan ondoren gauzak bertan behera utzi zirelako.

Halaz ere, kanpainon haseraz zerbait azal daiteke Begoña Arregiri esker eskuratu dudan dokumentu batetik. Behar bada, Dionisio Amundarain ez da bat etorriko historia idazteko prozeduraz honekin, «historia erreala» «historia idatzitik» urrun ibil bide delako eta gure honetan ere urruntasun horren kausaz, prozesu konpleju honen iturburuak beste nonbait aurkitu behar izango direlako. Sujetorik gabeko historian sinisten dutenek badute honelakoetan zer esanik, eta arrazoi osoz gainera.

Nolanahi ere, historia idatziaren dokumentuetan gauzak honela ageri zaizkigu eta dauden daudenean emango. Kanpainon iturburuko gorabeherataz ari naiz, ideiak eta nola borobiltzen zihoraz jakiteko, Rikardo Arregiren «Euskaldunen Alfabetatzearen Kanpaina»

txostenetik hitzok dakartzat jaiotzen lekuko gisa:

«Euskaltzaindiak, gure kultura zabalteko alfabetatzea bide beharrezkoa zelaren kontzientzia harturik, 1968-ko Urtarrilaren 28-an Donostia'ko Diputazioan egin zen biltzarrean Alfabetatzeko batzorde bat izendatu zuen, alfabetatzeari zegokion prolema guzietaz arduratzeko. Batzorde hau 1969-ko Urtarrilaren 12-an, Baiona'n berritu zen. Lehendakari Aingeru Irigarai euskaltzain jauna izendatuz eta Sekretario, Rikardo Arregi euskaltzain laguntzailea. Euskaltzaindia da beraz, Alfabetatzeko batzordearen birtatez, ekintza hau eragiten duena. Euskaltzaindia, agintari nagusia hizkuntzari dagokienan, eta bere irauntza eta zabaltearen defendatzailea da, euskaldunen analfabetismoaren prolemari behar bezala aurpegia emateko biderik egokiena da. Erakusten denaren zuzentasunaren garanti bat izanik gainera.»

Jaiotzen ez, ibiltzen ere hasi zen eta ibili, modu organizatu batez hain zuzen. Hori erakusten digute behintzat garai hartako «Kanpainaren Ekintzak» delako kapituloan ageri zaizkigun datuek. Eta esan beharrik ez dago era barreiatu eta sakabanatu batez lan egitea edo orduan hasi ziren bezala has-

tea, bi gauza desberdin direla erabat ondorioak ere halaxe direnez.

69 arteko kanpainak: esperimentazio mailan

Berriro ere lehen egin dudana egingo dut. Alegia, 1969 aldera idatzia dagoen dokumentutik «Kanpainaren Ekintzak» deritzan kapituloa honera ekarri, lehen-dabiziko bi kanpaina nola burutu ziren jakiteko ez baitago modu egokiagorik:

«Euskaldunen Alfabetatze Kanpaina jaiotzeko dago oraindik, esperimentatze maila batean. Diru falta eta behar bezala prestatu gabeko alfabetatzaileen falta, eragozpen handiak izan dira Kanpainaren ekintzarako.

Kuadroen falta, hots, alfabetatzaileen, Kanpaina, hasiera maila huntatik atera ezin gabe irauntzeko arrazoirik handiena izan da. Esperimentatze mailan lau ikastaldi egin ziren alfabetatzaileek osatzeko:

Donostian 1967-gn. urrian; Bergaran 1968-gn. urtarrilaren; Zestuan 1968-gn. otsailean; Beasainen 1969-gn. apirilean.

Ikastaro hauek gutxienera limitatu ziren, beste arrazoi batzuen artean diru faltagatik. Ikastaroen bukaeran, Euskaltzaindiak Kanpainaren monitore bezala lan egiteko trebetasunaren agiri bezala erabiltzeko karnet ofizial bat eman zien. Geroztik era hortako agiriak lan horretarako kapazitatuak kontsideratu direnei eman zaizkie. Guzira 178 agiri eman dire. 178-tik %23 kontsidera ditezke Kanpainaren aldeko langile bezala. Ho-

erregatik, erreglamentazio egoki baten bidez, hemendik aurrera ematen diren agiriak gehiago neurtzea erabaki eta langile azaltzen ez direnei emanitakoa anulatzea.

Ez degu estadistikarik orain arte egindakoa neurtzeko. Nola esperimentatze mailan zegoen flexibilitate askorekin lan egin da eta hau eragozpen bat izan da ekintzaren koordinatze eta batasun bat lortzeko.

Esperimentatze maila hau, honako herri hauetan egin da, huts bat izatez, gutxira jo delako izanen da: Abadiano, Amorebieta, Amezketa, Andoain, Angiozar, Araitza, Arratia, Ataun, Azkoitia, Azpeitia, Beasain, Bergara, Berna, Durango, Eibar, Ernani, Gaintza, Idiazabal, Igeldo, Isasondo, Lazkao, Legorreta, Markina, Muxika, Olaberria, Ondarru, Ordizia, Usurbil, Iurre, Zaldibar, Zarautz, Zegama, Zerain, Zestua eta Zumaia.

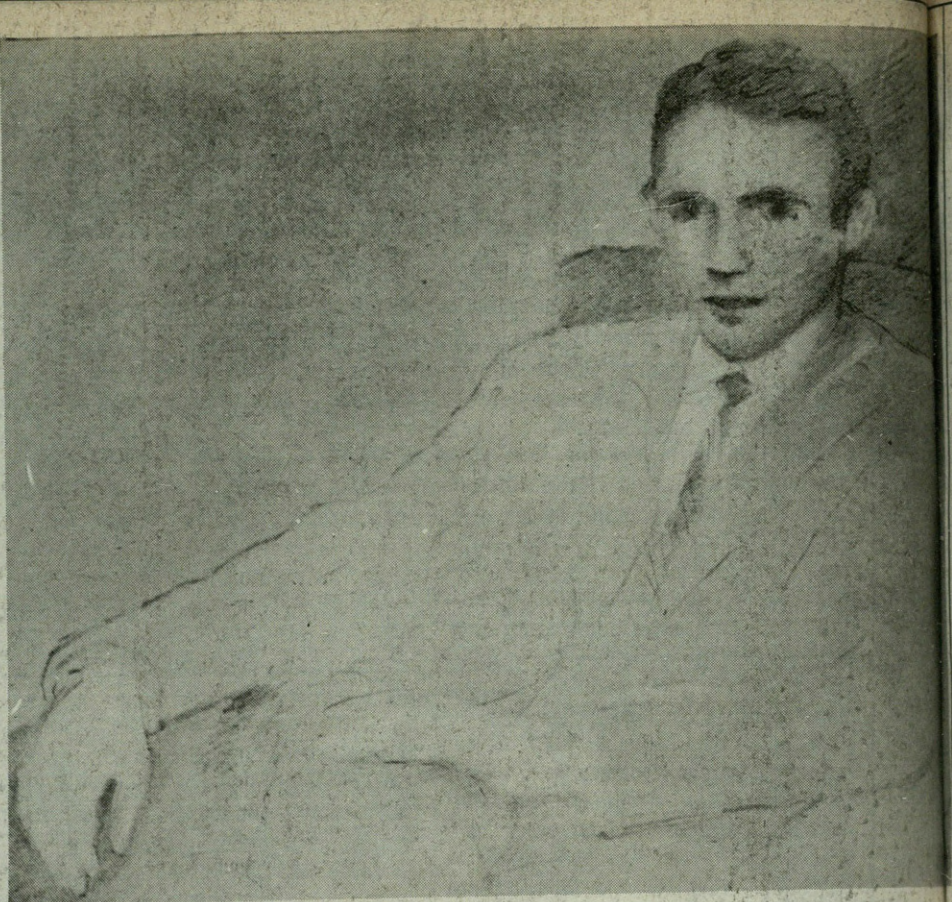
35 persona bezala esan diteke izan direla, ikastaro bakoitzera fiju joan direnak. Kanpainaren bi urte hauetan herri batzuetan ikastaro bat baino gehiago eman dira.

Hau da Kanpainak egin duena bere bi urte eskasetako bizi aldian.»

Dakizuenez, 1969an Rikardo Arregi hil zitzaigun eta handik aurrerako aztararik ez dago ia, nahiz eta Arrasateko batzar iskanbilatsu bat beti aipatu izan den 1971 aldera «La dependencia de la campaña de alfabetización hacia Euskaltzaindia provocó en algunas ocasiones ciertas tensiones que se reflejaron especialmente en Mondragón, allá por el año 1971» (Siadeco). Itxura denez, kanpainek jarraitu ziren hasierako erakuntza-eredu hari jarraiki 1971 arte berderen. Baina ez dugu orduko datu eta informerik. Ezta 1971tik 1974 arteko lekukotasun handirik, nor bere txokoko esperientziarena izan ezik. Epe honi dagokionez, eskertzekoa litzateke inork inolako txosten edo datu-multzorik bali Koordinakundearen eskutan jartzea. Eta norbaitek zerbait izango due'a, seguru naiz, 1971 arte Mikel Arregi eta hor ibili bait ziren 1967an abiadari jarri zen mugimenduaren barru.

1974. urtean ixten den lehen etaparen lekukotasun gisa 1976ko otsailan ANAITASUNNAN Patxi Elgelabal, Juan Luis Goikoetxea eta Jon Aurrek idatzi zuten artikulotik pasarte bat honeratzeko dut:

«1971.ean, LEHEN URRATSAK liburuxka argitaratzen da. Bai eta Gipuzkoako Alfabetatze Batzordekoen ARIKETAK ere. Une honetan inor aipatzekotan, Jo-

Rikardo Arregi, euskal alfabetatzearen sortzaile.

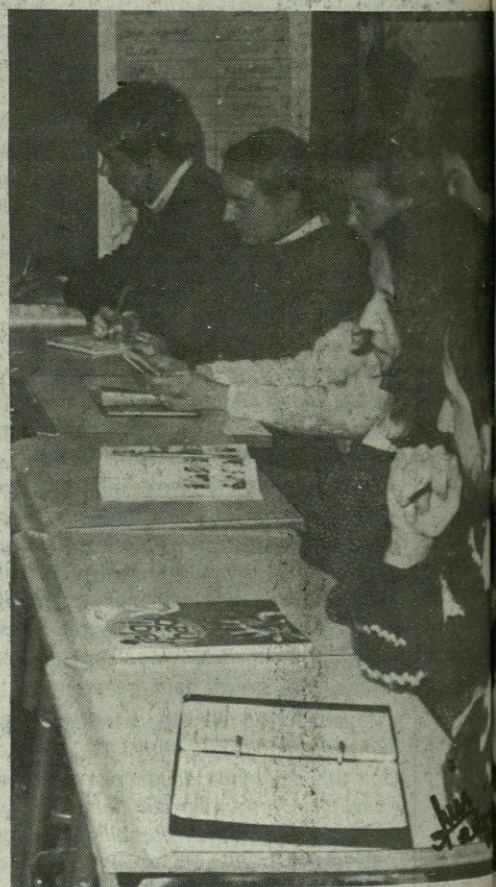
xe Bernardo Jauregi, Mikel Arregi eta Andoni Sagarna aipatu behar ditugu. Xalbador Garmendia eta beste zenbait ahaztu gabe. Sasoi honetan eman ziren, irakasle eta eragile mailan Bizkai-koekiko harremanik aberatsenak. Garai honetako textugintza hemendik sortu zen. Bai tamalgarria izan zela, A'fabetatzeak talde hura galtzea.»

74tik aurrera bigarren etapa: donibane lohitzungo u.e.u.n

Oso oker ez banago, 1972tik 1974 arte Gipuzkoako euskalduntze eta alfabetatze talde sail bat ari zen lanean. Bakoitza bere aldetik. Ez ginen elkar ezagutzen eta, horrenbestez, ez zegoen elkarlanik alor honetan. Baina, nola edo hala, batekin eta bestekin mintzatuz, koordinakunde bat eraikitzeke ideiak borobiltzen hasiak zeuden urte horietan eta lehen urratsa materializatzeko leku eta momenturik egokiena Donibane Lohitzuneko Euskal Unibertsitatea iruditu zitzaigun. 1974koa, hain zuzen.

Gorago aipatu berri dudan ANAITASUNAn honako hauxe idatzi nuen 1965-ean Gipuzkoako Gaueskolen Kordinakunderaren sorrerari buruz (bigarren etapako sorreraz mintzo gara noski):

«Momentu hau (1974. Udako Euskal

Unibertsitatea), dudarik gabe, biziki eraginkor eta garrantzitsua da gipuzkoar alfabetatzaileontzat. Elkarlan bateratu baten urrats neketsuan, esango genuke, une haxe dela hastapenaren oinharri. Bildu ere, han bildu baikinena ipuzkoar alfabetatzaile batzu alde honetatik zerbait egiteko asmoz. Ezin da aiantzi egungo egoerak (1965koak) asko zor diola Xabier Zubizarreta bezalako beste zenbait lankide ausartiri.

Egia da, han bildu ginenok ez genuela erabat etorkizunaren norabidea eta baldintza orokorra betikoz firi iri utzi. Hastapen orotan egiten dena egin genuen: arazoa planteaturik nolabaiteko irtenbide bati zegozklon proposamenak agertarazi. Labur esanda, puntutan zetzan:

a) Gipuzkoar alfabetatzaileok ezagutu ere ez gara ezagutzen: hona hemen bakartatearen lehen aztarna. Eta horrela, jakina, ez goaz inora noraezean murgiltzera izan ezik. Guztion kultur burruka bat bera denez, bistan da lehen lehenik lortu behar dugun baldintza zera dela: kultur ekintza hau bateratu lezakeen egitura dinamiko bat.

b) Egitura dinamiko horri esker, bigarren behaztopari gain hartu zekiokeen: irakasle gabeziarenari, alegia. Izan ere, maiz asko herri anitzetan ez zegoen irakasle talderik, edo bat bera ere ez. Halakoetan zerbait egin nahi izan denean, besten batera jo dute irakasle eske. Herri mailako dinamika ez zegoen (eta ez dago egun ere hainbatetan) kultur maila honetan. Baina okerrean ez zen hori: modu horretan jokatzek zen bitartean ez zegoen inolako irtenbiderik. Irakasle berriak sortu behar dira nonnahi baina hau ezin da lortu herri mailan jokatuaz; bailara mailako plagintza eskatzen du lehenik eta probintzia mailakoa ondoren.

c) Gure koordinaketaren barne irakasle ezaren arazoak gainera, bigarren alde nagusi bat material, testu eta metodologiaren baitarik zetorren. Gau eskolako irakasleak, hain zuzen, sarrienik langile eta estudiantek baitira (inoiz andereño eta irakasle ere bai, baina gutienetan), eta euskara nola edo hala menderatuz, besterik gabe, euskararen irakasteari lotzen zaizkio. Eskerrak, beraz, lanerako dagoen enpeinu ausartari lotzen zaizkio. Bestalde, puntu honi dagokionez, oraintsu arte ez dugu ezagutu alfabetatze mailako metodologia burutu bat. Alde honetatik, erabaki genuen, herriz herri nolabait eskaini behar zitziola erantzunen bat edo beste.

lehen batzarra: 75.go otsailean arrasaten

Garai haietako aktetan jasorik dagoenaren arabera ENAITASUNAKo orrialdean honako hau dago idatzirik:

«Donibane Lohitzunen eman zitzaion bultzadarekin, 1975.go otsailean Arrasaten bildu ginen berrogeiren bat irakasle eta arduradun. Esan dezakegu, Gau-Eskolen Koordinakundea orduantxe hasi zela benetan oinharri bat bereganatzen. Bitartean, (Donibaneko lehen bilkuratik bigarrenko honetaraino), Uda-ko Unibertsitatean bildu ginenon egitekoa herriz herri koordinakunde horren premiaz ohartaraztea izan zen batikbat. Biderik neketsuena tarte hori izan zen; ez baita, gezurra badirudi ere, gure artean zenbaitekin elkarlan bat aintzina ematea batere erraza. Halaz ere, gauza bat mila aldiz edo bi mila aldiz esanik, konfidantza bat sortu ahal izan zen guztion artean. Harreman hauetan, nola ez, ideologi kontua izan zen gehien eragotzi zuena. Koordinakunde hori abertzale izango ote? Nor ote dago horren atzetik? Galdera hauetan datza errezelua ren mamia. Bestalde, guk justifikatua jotzen genuen errezelu hori gure Herriko ideologiaren itsaso nahasi-mahasian.

Aipatu den Arrasateko bilkura hartan, lehenik, Gipuzkoa osoa zortzi ballaratan banatzea pentsatu zen: Lenitz, Eibarraldea, Urola-Kosta, Urola-Garaia, Goiherri, Tolosaldea, Donostialdea eta Errenterrialdea. Honen ondotik bailara bakoitzari zegokion arduradun bat hautatu eta aldi berean beste erabakiok hartu:

— Batzordeak erdi liberatu bat hautatu behar duela lehenbailean.

— Gau-Eskolen mugimenduan noizean behin aldizkari bat edo atera behar dela irakasleen adierazpide gisa.

— Irakasleen prestakuntzarako ikastaro batzu eratu behar direla sistematikoki eta urtero.

— Kanpainaren buruan mintegi batzuk antolatu behar direla hizkuntz eta kultur gaien inguruan ikasle-irakasleen ztat.

— Material eta testu a'detik informazio eta zabalkunde bideak ezarri.»

lazkao: gipuzkoako batzordearen lehen bilera

Arrasateko batzarrean oraindik hainbat gauza finkatu gabe utzi ziren. Hanzehatu gabe utzi edo hartu gabe utzitako erabakiak aurrerantzean Gipuzkoa-

ko batzordearen esku zeuden, berari zezirizkion erara gauzak antolatzeke. Hemen ere nahiago dut orduko informazio-iturritara jotzea, orain arte erabili ditududanak alegia, eta Lazkaon bilkura hauetan gertatu zenaren berri ematera noakizue besterik gabe:

«Lehen puntua liberatuaren hautapenari zegokion. Edota hobeki esan, Gipuzkoako erdiliberatu izango zenari. Erdiliberatu hau hautatzerakoan, eta honelakoetan sortzen diren eragozpenegatik, erdiliberatu jartzeko prest zegoen hura hautatu zen besterik ezean eta hobe beharrez.

Besteak beste, erdiliberatu horri ezarri zitzaizkion zereginak, honako zerrenda honetan bildurik datoz:

— Herriz-herri eta bailaraz-bailara hitzaldiak antolatu.

— «Euskarri» aldizkariaren taxuketaz arduratu.

— Beste materialen eraketaz arduratu.

— Herrialde eta bailarak koordinatu eta harremanetan jarri.

— Irakasleentzat kursiloak eratu eta berorien prestakuntzaz arduratu.

— Batzordearen eragile gisa jokatu.

— Batzordearen erabakien arabera ihardun.

Bigarren puntua Gipuzkoako batzorde orokarri dagokio. Eta bere eginkizunak finkatzerakoan, lerrokada hau formulatu zen:

— Gipuzkoako Batzordeak Batzar Nagusiaren arabera jokatu du.

— Batzorde hori «Euskarri»-ren norantzaz arduratuko da.

— Batzordea, batik bat, Batzar Nagusiaren hartzen diren erabakiak bete-razteko da.

— Batzordearen bilkurak hilean behin egingo dira, baina tartean Batzar berezirik egiteko premiarik balego, haxe egiteko eragozpenik ez dago.

Hirugarren puntua Batzar Nagusiari atxikirik dago. Batzar hori, Arrasaten esan bezala, Gueskolen goren organua izango da. Bere pean dago hortaz, har litekeen erabaki oro. Ikus bere konpetentziak:

— Erabaki nagusi eta inportanteenak Batzar Nagusiaren hartuko dira: Batzordeari, programari, liberatuari eta antzeko gauzei dagokienez.

bingo!

—Linea!

Arratsaldeko sei t'erdiak ziren. Gela argitsu eta zabal batetan 20ren bat pertsona «bingo» jokoan parte hartzen zeuden. Buruak makurturik, zenbait aldi-tan entzundako numeroak telebistan edo pantailetan konprobatuz, isiltasun sakratu batetan murgilduak. Gehienak emakumeak, edadeko emakumeak, nahiz zenbait gazte (tartean bi ijito alaitsu eta galtzaile) han hemenka banaturik egon. Bikote pare bat kenduz gero, beste guztiak bakarka eserita.

—Linea!

—Ya?

Hirurogei bat urteko emakumea, beste guztiek baino lehen «kantatu» zuena, gorputza tente jarritz barge poza agertu nahiean zebilen. Alderantziz, ondoko mahaiean eseritakoa tristura eta dezepzioz beterik zegoen. Ijito bikote gazteak banatzea erabaki zuen, zuen, eserita geunden mahaiaren alboan bietako bat jarri zelarik.

Kamareroek kartoi batzuk saltzea lortu zuten eta

bingoarekin jarraitu zen. Lokutoraren ahotsak gela osoa bete zuen.

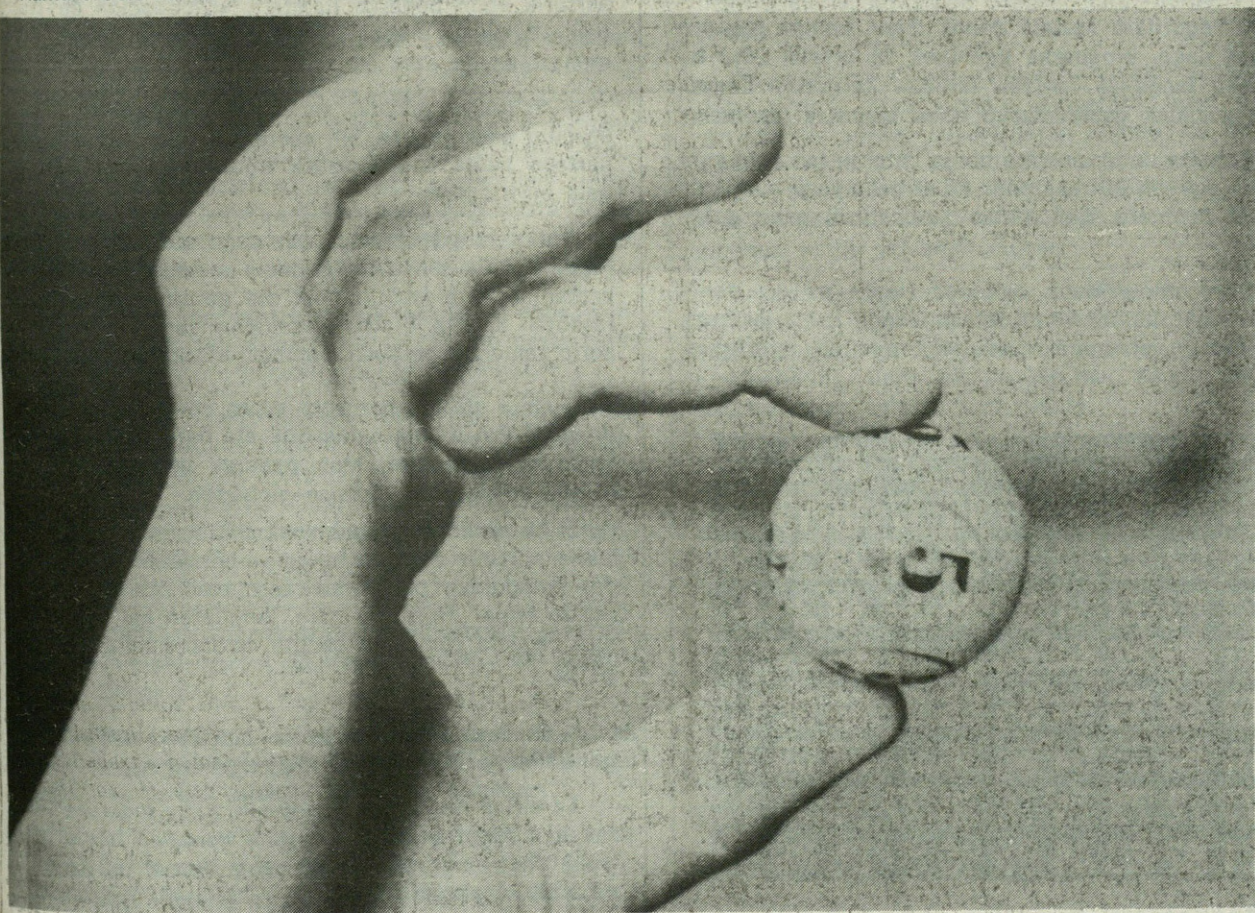
—Hogeita bost, lau, hirurogeita zortzi...

Numeroen errosarioa. Hitzik esan gabe, irripar edo amorrazioa irentsiz, jendea, su eta gar, kartoiak linea batez estali nahiz zebilen.

—Bingo!

Gelako buruzagiak, betetako kartoia konprobatu ondoren, gizontzko batek saldutako kartoi eta serien berri mikrofonotik eskaini bezain pronto elkarriketak zabaltu ziren, rok musikak laguntzen zuelarik. Lasaitzeko denbora, zerbait hartu edo ondokoei suerte txarren (aldiz onaren) berri ematekoa.

Guzti hau edozein bingoetxetan gerta zitekeen, baina egia esateko Barakaldoko «Centro Salmantino»-koan hainbat argi eta lasaitasun aurkitzea kostatzen da. Hirugarren kategoriakoa, hots, ehun jokuzale baino gehiago ezin onar dezakena, berri itxurakoa. Hamaka pertsona dira bertako langileak.

—Kategoriaren arauera kobratzen dugu. Nik, gela-ko buruzagia naizenez gero, 36.000 pezeta jasotzen ditut. Besteen soldata 28.000 pezetatik 30.000tara inguruan dabil. Propinak lan egiten ari garenon artean banatzen dira.

Buruzagiak hogeita hamar urte ingurukoa dirudi. Serioa, bere lekuan egoten dakiena, amabilitate osoz tratatzen gaitu.

—Hemen guztiok dugu karnet profesionala eta seguritate soziala.

Badirudi «Centro Salmantino»ren lan kondizioak oso onak direla. Jaso dugun informazioaren arauera, nahiko gauza harrigarria bingoetxeen artean. Galde-tutako sindikatu eta zenbait langile aurrerakoik bat egin dute bingoen mundua «mafia» bat besterik ez dela adierazterakoan.

—Karneta beharrezkoa dugu, karnet profesionala alegia, baina ez du ezertarako zerbitzen lantokiz al-datu behar bazara... Zihur nago ni Bilbotik Donos-tiara lanera joanez gero karnet honek ez lidakeela balioko.

Karneta profesionala Madrilgo «Comisión Nacio-nal de Juego» delakoaren Barne ministeritzako bat-zordeak ematen ditu.

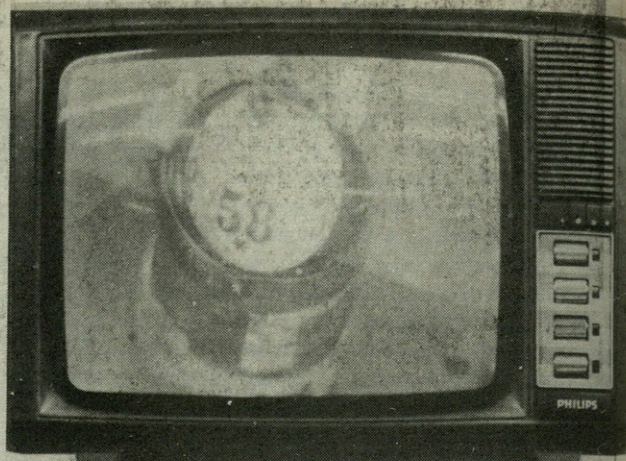
—Lortzea ez da zaila. Bingoetxe batetan onartua izanez gero, jabeek zure dokumentazioa eta lan kon-tratoa bidaliz, karneta lortua duzu.

Zailena, bingoetxe batetan sartzea omen da. Ja-beek jende ezaguna nahi dute.

—Seguritate soziala denok dugu, baina hor ere gakoa dago. Bingoetxe gehienek 18 urtetik 26ra bi-tarteko langileak hartzen dituzte. Zergatik? Seguri-tate sozialak gazteentzako duen laguntza jasotzeko.

Hogeita seitik aurrera bingo batetan lan egin nahi duena bereak eta bestenak ikusi beharrean aurkitzen omen da, gero, gehienetan lanposturik gabe geldi-tzeko

Gure mintzaideek diotenez (inork ez du izenik eman nahi, laister kontrolatuak izango zirela jakinez), bingoetxe gehienetako soldata «mínimo interprofe-

sional»ean gelditzen da, hots, 23.000 edo 24.000 pe-zetatan.

—Ugazabek hilero «zerbait» gehiago ematen di-zute, batzuetan 4.000 pezetatik gora. Baina zure aur-kako zerbait izanik, bapo, ezer gabe gelditzen zara, eta hamar orduz lan egin, gero soldata hori jaso-tzeko...

Inork ez daki zein sektoretan dauden langileak. Batzuentzat hosteleriakoak dira: «Pentsa ezazue zeri-kusi dagoen edari zerbitze eta kartoi saltzearen ar-tean»; beste batzuen eritziz «juegos y deportes»etan sarturik egon beharko lukete... «Delegación de Tra-bajo» delakoak erabaki beharko luke hau, baina mo-mentuz ez du ezer esan.

—Sektorea jakinik, zer nolako kategoria dugun ezagutu nahi genuke. Ni, esate baterako apendiztat hartzen naute —adierazten zigun bingoetxe bateko gela buruzagiak.

Beraz, langileen artean ez dago oso giro lasarik. Hasarre isila zabaltzen ari dela sumatzen da. Sindi-katoak, bere aldetik, ahalik eta gauza gehienak ior-tzekotan dabil. ELAko partaideen izan dituzte arazo serio xamarak bingoen munduan eta jo ta ke ari dira.

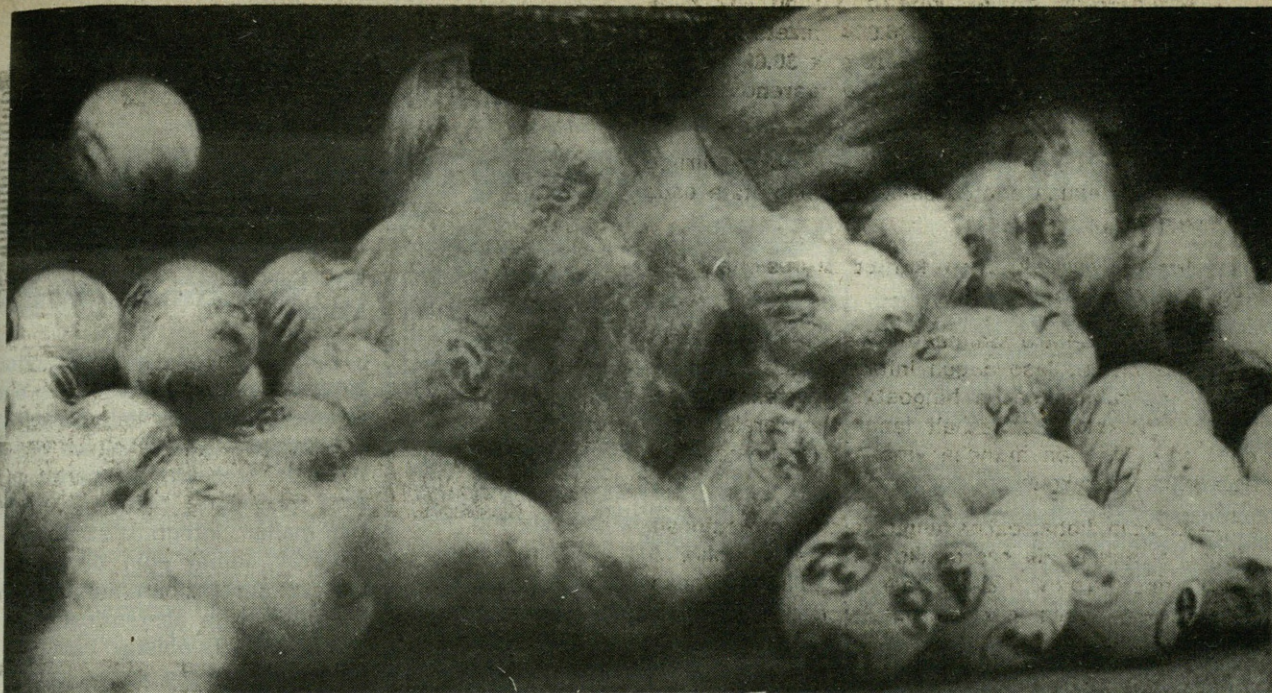
—Gure afiliatu bat bota zuten «Bingo Asociación Vizcaína Pro-Subnormales»etik eta haren arazoa sala-tzeko bingoetxearen atenean paperak banatzen ari gi-nelako komisiariara eraman gintuzten.

ELAk dioenez, bingoetxeak beti «zerbaiti» lagun-tzeko sortzen dira, baina egiaz gertatzen dena zera da: agindutako porzentaia ere ez zaizkiela iristen zentro hauei. Horrezaz gain, langileren bat organiza-tuta dagoela sumatzen badute, laister kaleratua izan-go da.

—Jendeak dionez «Arizona» bingoetxeak hilean ho-gei milioi garbi ateratzen ditu zergetatik aparte, noski.

Ez dirudi negozio txarra denik. Bilbo inguruan (Ba-rakaldo, Algorta eta Portugalete kontutan izanik) ho-geiren bat bingo daude. Eta nahiz batzuk «el negocio está de capacida» esan, guk bisitatutakoak, ireki eta pare bat ordura jendez beterik zeuden.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90

Bingoetxeak, legeen arauera (eta ez dugu uste hortaz barkamen haundirik lortuko dutenik), % 15-a estatu espainoleko Haziendari ordaindu behar diote.

—La cantidad a distribuir en premios en cada partida consistirá en el 75 % del valor facial de la totalidad de los cartones vendidos, correspondiendo: el 15 % a la línea, y el 60 % al bingo.

Kontuak eginez, bingoetxeek, saldutako kartoen % 10-a dute beraientzat. ELAkoek «Arizona»-ri buruz ziotena berraipatzuz, hilean 20 milioi garbiak ateratzea posible da. Langileei ez dietela gehiegi ordaintzen kontutan hartuz, Seguritate Sozialari eginiko «fraudeak» (langilea paroan jarri eta bertan lan egiten jarraitu, modu honetan bingoetxeak Seguritate Sozialak langabeziari emaniko laguntza ere jasoz) motzak ez direla jakinik... pentsa nola lortzen den dirua.

—Jendea kontratatzeke finikitoak idatzi gabe, izenpetzera behartzen dituzte —zioen ELAko partaideak, akta notariala ere badutela hortaz berraipatzuz.

500en bat langile daude Bizkaian gorago esandako kondizioetan. Kontratoak sei hilabetetik gorakoak izateko, mirariren bat sortu behar. Bizkaiko bingoetako enpresarien elkarte Olarraren «Confederación de Empresarios de Vizcaya» bat eginik dago, CEOeren partaide izanik. Egun negoziatzien ari den konbenioak ez da aterabide erraza izango.

Edozein gauza eskatzeko edo lortzeko Madrilgo Barne ministeritzaren «Comisión Nacional del Juego»-ra jo behar da.

—Gure eritziz —zioen ELAkoek— guzti honek EKNren Barne Kontseilaritzaren esku egon beharko luke, eta zergak euskal Haziendari ordaindu.

Zaila izango da lortzea. Lehenengoz behintzat araudi garbi bat nahi dute. Dena legeztatua dago, baina normatiba falta, eta garbi dago modu honetan nor ateratzen den irabazle...

Gauza guztien gainetik jokuak jarraitu egiten du. Era guztietako bingoak daude (lehen, bigarren, hirugarren mailakoak, jende kopuruaren arauera, eta baita bereziak ere), eta kale edo tokia adierazten du zer nolako jende mota joaten den jostatzera. Aberatsek ere badituzte beren lekutxoak. «La Concordia» dugu hauetako bat, «La Bilbaína» aberatsen zentroa gainean duenari, Boltsaren ondoan; hara «norbait» dena joaten da.

Barakaldoko «Centro Gallego» zeharo desberdina dugu. Grisa, grisa, grisa... Moketatik hasi, argitik jarraitu eta mahai kuadratueta bukatu. Ez da oso atsegina tokia hori, baina lehen mailakoa izanik jende pilo bat elkartzen du. Sarreran DNItik aparte bazkide karneta erakustea oso ondo ikusia dago. Ohartu ginenenez, jende gehienak zeukan.

Langile jendea zen, batez ere. Edadeko gizon eta emakumeak, gazte unibertsitarioak, hauzoetan zehar dabilten gazte galduak, senar emazteak, amagiarreba errainarekin... denetarik zegoen han. Kamareroei burokrata itxura ematen zien trajeak.

—Hogeita hamar, zazpi, larogeita bi...

Lokutorak bere erosarioarekin jarraitzen zuen. Buruak makurtuta, aldiz telebista edo pantaila argidunari begira, jendeak serio ekiten zion «lanari». Jokua amaitzean, norbaiten poza eta beste guztien amorrazioa. Hurrengoan lortuko dūt. Gutxi falta zitzaidan. Honen ondoan esertzeak suerte txarra ematen dit... Mila aitzaki ondokoei edo bakoitzak bere buruari. Eta jarraitu.

Eguneroko ohitura zela garbi zegoen. Dirua lortzea beharrezkoena dutenak elkarturik, bakoitza bere aldetik noiz egingo milionario (bingoetxeetan zaila den gauza) pentsatuz, edo irabazteko ahalmena «zuten» diru pilo horren espero.

PILAR IPARRAGIRRE

auteskundeak pasa-ta

Abstenzioa izan da, neurri batean, irabazlea, edo galtzaileen justifikazioa, zeren eta ez baita izan abstenzio militante bat. Ezta izan abstenzioaren alde aldarrikatu duen alderdirik. Denak joan eta gutti ailegatu.

Jarrera hau ez da uniforme izan, abstenzionistak sakabanaturik bait daude, gazteengandik hasita zaharregaraino. «Arrazoi teknikoak», diote irabazleek, eta galtzaileek, aldiz (UCD) «irresponsabilitatea» ikusten dute nonbait. Baina norena? Gobernuarena ala abstenzioarena?

Fenomenu hau aztertu nahirik, egindako kanpaina elektoralari begiratzen badiogu, zera ikusten dugu: oso emozionala izan dela, norberak duen alde arrazoigabeari zuzenduta. Ikus ditzagun slogan batzuek.

PNV. Botereari eman dio garrantzia: «Todo un gobierno para todo un pueblo». Berrogei urtez zapaldu-tako herri baten botere egarria asetu nahiz, «lehen haiei, orain guri tokatu zaigu» esango balute bezala. Mugimendu progresista guztietan azaltzen den aldaketa nahia ez da presente izan momentu hontan. Izan ere, ez zegoen beharrik: lehen haiek, orain gu, besterik ez.

PSOE. Beldurra zaindu du, erabili nahi izan du. Kanpaina arrazista izan da berea, maltzurki, emigranteen edo hemen jaio ez diren pertsonen beldurraz baliatuz. «Para poder trabajar», «Para poder estudiar», «Para poder reir» etabar. Hitler baten itzala ikusi edo adierazi nahiz.

HB. Frustrazioaren botoa zaindu du honek. Zanpatuen grinak erabili indarra azaltzeko, ezer konpondu gabe, ez baitago konponbiderik horrela, dena mugatuta dago eta. Botere hau ez da geurea, uko egiten diogu horri, geurea izango balitz...

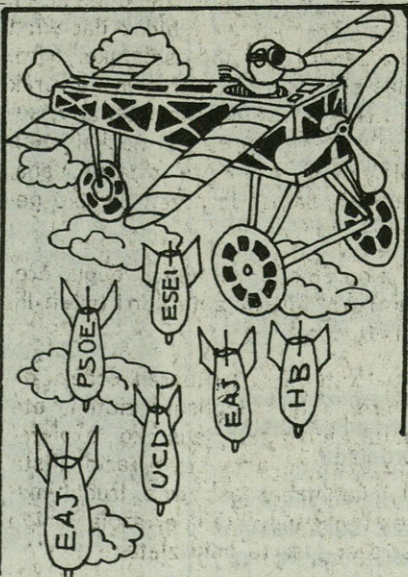
EE. Gehiengoak duen zati mingarriak eta alienanteak, lanak alegia,

gidatzen zuen honen kanpaina: «El trabajo vencerá». Bi mila urtetan zehar ez da irabazi, orain zergatik bai? Betiko eskema alienantea errepikatzea besterik ez da. Guzti hau, noski, zipriztin emozional batzuek osatuta, hilak, presoak etabar. Zentzutasuna eta zentzugabeko emotibitatea ongi neurtuak izan dira beronen kanpainean.

ESEI. Noski, zentzugabetasun hau falta izan denean izugarrizko lur-jotzea izan da. «Muchas veces nos has dado la razón. Ahora votanos». Garbi ikusten dugu hemen nola batzuek ez duten ikusi gure herriak pairatzen duen neurosia. Neuroti-koak beharrezkoa du razionaltasuna, baina ezin du bereganatu hori, horregatik dago gaiso. Larriestu eta urduri dagoen bati «lasai egon» esatea alferrikakoa da.

Eta ez goaz alderdi guztiak aipatzera, antzekoak izan bait dira denak. Euskadiri dagokion bezala, emozionala izan da kanpaina, guztiz emozionala, kutsu faxista batez. Nere ustez, faxismoaren kontrako giro emozionala landuz ibili dira.

Eta abstenzioa? Zaku hortan bi bereiztasun egingo nituzke. Jende askori garrantzi gabekoak iruditu zitzaizkion hauteskundeak, dena lo-

tuta bait zegoen, eta ondo lotuta Moncloan.

Hainbeste urtetan beren etorkizunaren erabakiak hartu ez dituztenek, gauzak goi maila batean erabakitzen zirela ikusirik, eta hau ere nolabait erabakita zegoenez gero, zera esan dute: Zertara joan? Politika mailan, integratu ez diren kanpotarrak gehitu egin dira oraingo hontan, abstenzioaren bidez. Nahiko garbi dago abstenzioaren gehitze hontan, Telebistak baduela bere eragina, zeren ez du zalantzarik Jarri jendearen segurantzia psikologikoa, auteskunde orokorretan gertatu zen bezala. Oraingo hontan ez zegoen etorkizunaren beldurrik, hauteskunde hauek izan dira «acto de ciudadanía sin TV» bat, eta hau nahiko zaila da egitea.

Eta gazteria? Gazte asko ez da joan botoa ematera. Inork deitu al dio? Ez, ez borrokari deitu, ez bageari; lanari deitzea, hori ez da gazteria hurbiltzeko modurik hobereena; betiko lelo antierrepresiboa ere ez da bide hobereena gazteria erakartzeko.

Aldaketa behar du gazteriak, aldaketa orokor bat, horren egarria sentitzen duelakoan nago. Egitura politiko hontan ez dute beren burua ikusten, izan ere gauzak dauden bezala ezer gutxi egin dezaketela somatzen bait dute.

Gizarte industrializatuaren kondarrak, gazteria, ekolojistikak etabar ez dira deituak izan hauteskunde hauetan... eta ez dira joan. Deituak joan dira soilik, edo nahi baduzue, boto militanteak... abertzaleak (?) edo-ta boto erresponsableak, boto zentzugabeak, boto razionalak, boto abertzaletasun-sozialismoaren neurosia sufritzen dutenak.

Besteak, agnostikoak, eskrupulosoak, telebistazaleak, zenbait gazte, ekolojistikak eta zaku hontan sartzen diren guztiak ez ziren azaldu.

JORGE SAINDUETXEA

sorgintasuna edo inkonformismoa

sustraien sorburua

—Honen lehenengo sustraiak bilatzeko hasi behar dugu gure aintzinako erlijioa aztertzen. Asko ez dakigu hortaz, baina mendeetan zehar zer bait gelditu da.

Gure arbasoen buruetan, natura eta bere indarrak haien munduaren elementu garrantzitsuenak ziren; Naturatik ateratzen baitzuten behar zuten guztia: janaria, jazkiak, armak...

Alde hortatik naturaren aurpegi ona ezagutu zuten, baina askotan indar hoiaren aurkako borroka, latza eta gogorra egiten zitzaizkien ere, eta alde hortatik begiratzen, naturak bere aurpegi txarra eta ikaragarria zeukala, ikasi zuten.

—Nire ustez dualismo haundi horren gain, finkatzen ziren gure aintzinako arbasoen sinismenak.

Paleolitikoa indar ezezagunen kultoa, oso hedatua zegoen herri guztietan. Gure herriarekin jarraituz, leizezuloetako hormetan egin zituzten margoak, lekuko ederrak ditugu.

Leizezulo hoietan eta artearen lehenengo urratsekin batera hasiko zen indartzen aztien kasta bat.

Margo hoietan, haien irudimena bidez, natura eta bere indarrak ikusten zituzten bezala agertu nahi zuten: Hori dena esanahi magiko, ilun eta ezezagun baten bidez inguratuta.

kristaukeriaren sarrera

—Denok badakigun bezala, kristaukeria oso berandu sartu zen gure herrian, eta IXgarren mende arte ezin da esan oso finkatuta zegoenik. Erdi Haroan, kristaukeriaren lege eta norma sozio-etiko-politikoak jasangaitzak bihurtu ziren gure aiton-amonentzako.

Euskaldunen, ohitura, oroimen, sinismen, pentsakera, eta bizimodua, euskal gizartetik osoki baztertuak izan ziren, eta haien lekutan judutarraren dotrina, eta latinoen errazionalismoa inposatu zizkieten. Arrotz inposaketa honen bidez lehenengo euskaldunen irudimen naturistak ia ia desagertu egin zuen, edo izkutatuta ibili zen gure mendietako zulo ilunenetan.

—Bainan Xlgarren mendetik aurrera, gutxi gora behera, gure herriaren jasankortasuna lehertu zen, eta gure herrietatik garaiko sistemaren oinarria zen kristau moralaren aurkako inkonformismoaren uhaien bat zabaldu zen; eta inkonformismo horren ondorio bezala, sorginak sortu ziren.

fenomenoaren zergatiak

—Bainan fenomeno honen aurrean, galde diezaiokegu geure buruari, Zertan eta nola oinarritzen zen inkonformismo berri hori?

—Galdera honen erantzuna zaila eta zorrotza egiten zaigu benetan, baina lerro hauen bidez dagokion erantzuna bilatzen saiatuko gara. Hasteko, kristautakeriaren sarrerak zer suposatu zuen, hasi beharko genuke aztertzen. Honela euskaldunen bizimodua eta bere gizarte osoa, nola zanpatuta izan zen ikusiko genuke.

Kontutan izan behar dugu ere, horrekin hiltzen zela herri baten logika osoa.

—Naturaren kultuaren orde, diurairen logika inposatu zieten; eta naturaren oreka hausteko, explotazio sistema hotz eta errazionalista bat hedatzen hasi ziren. Irudimena orde, ipurzulotik arrazoia (haien arrazoia) sartu nahi zieten.

—Bainan sorgin eta akelarreez, euskaldunen irudimenak, beste oportunitate bat gehiago izan zuen. Eta sorginen «boom» hori Euskal Herriko bazter guztietara hedatu zen.

Horrek, bere garako gizarte zapaltzailearekin puskatzea suposatzen zien, eta akelarre ospetsu hoietan hori bilatzen zuten gure arbasoek.

—Gainera, euskaldunek akelarre hoietan, gizartearen eskema eta molde guztiak, nola puskatzen ziren ikasi zuten ere, eta ez farra hoietan, bakarrik, bizitzaren fazeta guztietan ere bai.

—Bainan elizak eta estatuak ezin zuten hori onartu, eta haien egoera arriskuan ikustean, laster Inkisizioa asmatu zuten.

Jende asko hil zen zapalketa baxi horrekin, aho asko ixildu ziren betiko eta gure herria bere etxeetako itzalpean izkutatuta zen babesa bilatzen; Bainan gure askatasunaren sentimentua ez zen hil haien Inkisizio madarikatuarekin, ez, ezta askozaz guttiago!

sorgintasuna gaur egunean

—Jende askoren iritziz, sorgintasuna Erdi Haroaren zapalketan hil zen, odolez itota, baina baur bizi dela esan dezakegu oraindik. Gure mendi eta herri koxkorretan ohiturak gordetzen dira, eta gure amonek sorginen ipuinak kontatzen dizkigute oraindik. Gure baserrietako ateetan astalarrak edo sorginloreak ikus ditzakegu, eta gure askatasunaren sentimentua gero baino haundiago da.

—Premisa hauekin zeinek ez digu esaten kontsumoaren gizarte alu hontan sorginik ez dagoenik? Zein ausartzen da esaten sorgintasuna hil dela betiko?

KARLOX BARRENTSORO

zerbait gehiago euskara eta auteskundeei buruz

Bukatu dira zorionez auteskundeak eta beste lau urtetan besterik izan behar ez badugu, gauden lasai, aldi honetan irentsi behar izan dugun erasoari digestioa egin eraziz, manzanillaz ala, ardoz, nahi bezala. Dena dela, bai batetik eta baita bestetik ere nahikoa beharko dugula derizkiot, neurri gabekoa izan baita oraingo kanpaina hau. Egunkariak orrialdeak gehitu dituzte, irrtiak programaren batzuk kendu eta publizitatea etengabe eman digute, uf! Gehiegi. Horregatik, nahiago nuke gauzak bertan behera

utzi eta ahaztea, baina hori egin baino lehen badut zerbait esatekorik. Gaia ez da oso originala; euskara eta auteskundeak. Baina gertatzen diren gauzak ikusita eta errotaria baino pixuagoa izateko arriskuan ere, hortaz arituko naiz.

Zuek ere hitzegin duzue horri buruz zerbait, baina nere ustez ez duzue gaia agortu. Izan ere, ez bait dut ezer ikusi egunkarietan azaldu zen nota hartaz, UCDeK Bizkaiko irratietan sartzen zuen hura salatuz, alegia, norbait —mediku bat izan behar zuen eta bere alabarengatik hitzegiten zuen— diskriminatua sentitzen zela euskararik ez jakiteagatik eta. Gero, kanpainaren azken egunetan, PSOEn karte batzuk ikusi nituen, «Euskal Herrian Euskaraz» taldekoek eginikoen antzekoak, gutxi gora behera hau esanez: «El que no sabe euskera también es vasco». Uste dut ez dutela komentario gehiegirik merezi ez

batak eta ez besteak; egi-
tezkerotan ere, beraiei egin-
go nizkieke aurpegira, eta
benetan, oso pozik gainera,
aukera izango baru. Baina
ez dut uste ez batzuk eta
ez besteak Zeruko Argia
irakurriko dutenik eta alfe-
rrikakoa izango litzateke he-
men rolloa sartzea.

Besteei zuzendu nahi na-
tzaie, beste alderditakoei.
Ez nago oso seguru hoiek
ere Zeruko Argiaren irakur-
le izango direnentz, baina
bueno, baezpada... Eta zuei,
beste alderditakooi, abertzale
etabar deitzen zaretenei
zera esan nahi dizuet, ea
nola ez dituzuen gogor sa-
latu. Ez dituzue salatu eta
gainera uste dut pixka bat
galtzak jaisten ibili zaretela
zuek ere, batzuk behintzat,
euskara ezin dela inponitu
eta horrelakoak esanez. Ba-
dakik zuetako askori ere
itxuraz bakarrik interesa-
tzen zaizuela euskara, baina
itxurak behintzat gorde itza-
zue, ez? Eta ez zaitetze
besteen jokoan erori. Herri

hau euskalduntzeko inork
proposatu ez dituen «méto-
do franquista»k etabar aipa-
tuz. Inmigranteen erreak-
zioaren beldur ahal zarete?
Badakit arazoa hor dagoela,
baina ez da haunditu behar
eta ene ustez, hori egiten
duzue, haunditu eta inmi-
grantei eta deseuskaldun
guztiei beldur gehiago sar-
tu euskalduntzeari buruz,
hori onar ez dezaten bidea
prestatu, besterik ez.

Ene eritziz, garbi esaten
bazeie euskaldundu egin be-
har dela, esplikatu zergatik,
eta noski, bitartekoak jarri
euskaldun bihurtu ahal izan
daitezen —eta hori boterea
lortu duzuenon eskuetan da-
go— gehienek ez dute gaiz-
ki erreakzionatuko. Baina zi-
ria sartzen dietenei jokoa
egitea, badiezue —zuek ere
horrela boto gehiago izango
zenutenaren ustetan edo—,
arazoa, konpondu ordez,
txartu besterik ez duzue
egingo.

XABIER A.

m.artola

“ilazki” euskal akademia

euskaldun berriak sortzen

Azken urteotan halako mugimendu bizkor bat sortu da Donostian, euskararen irakaskuntza aldetik, ldiakenez kalean aurkitzen den «ILAZKI» euskal akademiak. Akademia horretako irakasle batzuekin mintzatzaren gara Akademia horren berri jakin nahirik, eta euskalduntze mugimenduaz dituzten eritziak jakiteko.

Z. A. — Nola hasi zen ILAZKI?

Ilazki. — Historia laburra izan arren, badu historiaurre bat ere ILAZKIk. Sei edo zazpi lagun hasi ginen Landetxan euskarazko klaseak ematen arratsetan. Hori 1976-77ko ikasturtean izan zen. Baina gure lana ahal den gehien zabaltzea pentsatu genuen bai lekuz, bai jendez eta baita klaseen ordu aukeran ere, eta hurrengo ikasturterako (1977-78) ldiakenez kaleko piso zabal bat hartu genuen, zein beste hizkuntza ba-

tzuren akademia zen lehendik, eta hor ari gara lanean orduetik, oraingo hau hirugarren ikasturtea dugu-larik.

Z. A. — Zenbat irakasle eta ikasle biltzen zarete gaur egun ILAZKIn?

Ilazki. — 16 irakasle gara, eta ikasleak, berriz, 400dik gora. Egun osoan aritzen gara klase ematen, hasi goizeko 9etan eta gaueko 10ak arte. Guztira 33 talde. Ez dugu «Alfabetatzen» ematen. Gure ahalegin osoa Donostian ahal den euskaldun berririk gehienak sortzearen atzetik doa.

Z. A. — Eta nola daukazue antolatua klaseen asuntua, sarritasunaren aldetik eta?

Ilazki. — Landetxan hasi ginene-tik garbi ikusi genuen euskaldun-tzeari ritmo azkar eta egoki bat

ezarri behar zaiola. Orduan hasi ginen sarritasun berdinarekin jarraitzen gara, ondorio onak ematen baitizkigu: astean bost egunetan, astelehenik ostiralera, eta egunero ordu t'erdiko klaseak, eta hori talde guztientzat berdin, eta bederatzi hilabetetan, urritik ekainera.

Eta gainera, nahi duten eta ahal duten guztientzat 20 egunetako ikas-taroak egiten ditugu udaran, uztailean eta abuztuan.

Z. A. — Ritmo horrekin ondorio onak ikusi dituzuela esan duzue. Hasi al zarete «euskal berriak» plazaratzen?

Ilazki. — Ritmo horrekin batzuek nahikoa dute bi urterekin, eta beste batzuek hiru urterekin. Gehiago behar duen batenbat egongo da agian, denbora gutxiagoan ikasi duenik ere baden bezala.

Eta horrela iazko ikasturtean 50tik gora lagunek bukatu zuten. Eta honela jarraitzea espero dugu, ikasturte bakoitzean 60ren bat «euskaldun berri» plazaratuz. Hori oraingo azpiegiturarekin jarraituz. Ahal bagenu, zabaldu nahi genuke, eskakizun handia baitago Donostian euskara ikasteko.

Z. A. — Ba al duzue gero harremanik plazaratutako euskaldun berriekin, ala nahiko sendoturik dute euskara bakarrik ibiltzeko?

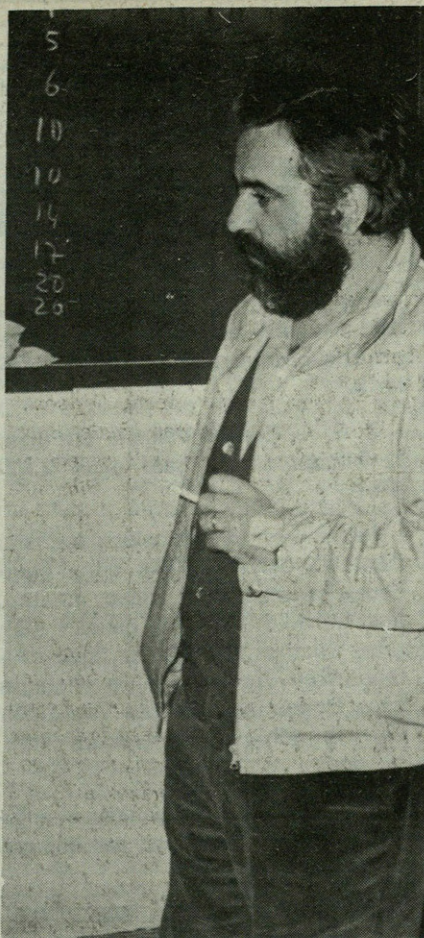
Ilazki. — Baezpadaere ez ditugu bakarrik utzi nahi izan, Donostiako giroa ez baita oraindik behar den adinako euskalduna. Iaz atera zirenekin, adibidez, irakasle bat biltzen da asteen behin edo bitan. Taldeetan daude banatuak, zer landu nahi dutenen arabera. Batzuek «D» titulua ateratzeko prestatu nahi dute, beste batzuek literatura landu nahi dute, beste batzuek idazten eta irakurtzen sakondu eta abar. Titulua aipatu dudanez, bada «D» atera eta «B»rako prestatzen ari denik ere.

Z. A. — Metodo aldetik nola zabiltzate?

Ilazki. — Hasierakoekin «Ialgi Haldi» erabiliz hasten gara, baina ez gatzazkio metodo konkretu bati, aurretik egin dagoen bati bere hortan jarraitzen. Maila berdina ematen duten irakasleak elkarrekin saiatzen dira material berriak eta ateratzen. Metodoa beti ere lagungarri ona izaten da, baina funtsezkoena klaseak ongi prestatzea dela iruditzen zaigu. Metodo on bat eguneroko dinamika bizkor baten ezinbesteko ondorioa dela iruditzen zaigu. Hala ere lan ugari egin beharra daukagu alde horretatik. Hutsune ugari dugu noski, baina dena dela aipatutako dinamika hori gorde nahiak ekartzen digu fruiturik.

Z. A. — Eta diru aldetik nola konpontzen zarete?

Ilazki. — Bi puntu daude hemen hasieratik garbi ikusi ditugunak: batetik, ez garela «Academia» bat hitz horrek duen zentzu osoan, eta bestetik, beti pentsatu izan dugula lana egiten duenari ahal den ongien ordandu behar zaiola. Eta goitik subentziorik ez datorren bitartean, iraklearen ordainketa da bide bakarra irakasleari bere soldata emateko, ikastolaren historiak ere ongi erakutsi digun bezala. Negoziorik ez, baina lanaren ahal den ordain-

ketarik zuzenena bai: bi gauza hauek garbi ikusi ditugu hasieratik.

Horregatik, ez dugu «academia» batek adina kobratzen, baina bai irakasleari soldata dextente bat ordaintzeko adina. Eta zerbait sobratuko balitz, irakaskuntza hobetzeko, ikasleen onerako izango litzateke.

Z. A. — Azkenaldi honetan eztabaida sortu da Gau-Eskolen barruan. Beste puntu batzuen artean «Herri dinamika» eta «Erakundetze»arena aipatzen da sarri. Zer eritzi duzue horretaz?

Ilazki. — Gure iritziz ez daude elkarren kontra; bata bestearen ondorio da baizik. Ikastolarekin gertatu den bezala.

Herri dinamika sortu duen mugimendu horri erakundetzeak eman behar dio etorkizunerako, eta gaur egunerako ere, azpiegitura serio, iraunkor eta bizkor bat. Gero noski gordetzen jakin behar da ahal den neurririk zabalenean euskara irakasteko eta ikasteko poza, entusiasmoa eta abar.

Baina bada beste alderdi bat esan beharrekoa puntu horri buzuz. «Herri dinamika» hori garbi dago ikastolen kasuan, baina ez dugu hain argi ikusten euskalduntze-alfabetatze mugimenduan. Gai honetan «herri dinamika» bezala ahal den euskaldun berri eta alfabetatu gehienak ateratzea dela iruditzen zaigu, eta benetan oso motel gertatu da orain arte mugimendua alde horretatik.

Z. A. — Zertan hutsegín du zuen eritziz?

Ilazki. — Ez gara inor besteak kritikatzeko, baina iritzia eskatzen diguzunez, hiruzpalau puntu aipatuko dizkizugu.

Gure eritziz mugimendu horren lehen kezka eta nagusia irakasle talde bizkor batzuek biltzea izan behar zuen eta izan behar du. Hori baita hasierako pausoa, beste guztiak erakartzen dituen.

Klaseen sarritasunari dagokionez, ez dugu uste asmatu dutenik gau-eskolek. Orohar ritmo makalegia hartu dutela uste dugu.

Irakasleen ordainketari buruz ere ez dutela asmatu iruditzen zaigu. Irakasleari, langile bati bezala ordaindu behar zaio, halaxe delako. Eta orain arte goitikako subentziorik izan ez denez, iraklearen ordainketa zuzendu behar zen egokiro.

Metodo aldetik eta saiatu direla uste dugu, ikastaroak eta eratuz, baina hori bigarren edo hirugarren pausoa dela uste dugu, aurrekoak eman direnean oso ondo datorrena, baina bere hutsean ezer gutxi eman dezakeena.

Z. A. — Eta nola ikusten duzue Gau Eskolen edo Euskal Eskolen geroa?

Ilazki. — Berririo esan behar dugu ez garela inor besteri kontseilu ematen hasteko, baina galdetzen diguzunez, erantzun egin behar.

Alde batetik, lehen aipatu ditugun hutsune nagusiak betetzen hasten badira, eta bestetik, erakundetze ofizialaren bidez laguntza egokirik aurkitzen badute, uste dugu bide eder bat egingo dutela aurrera gau eskolek edo euskal eskolek.

Hala opa diegu eta prest gaude gure aldetik eman dezakeguna emateko.

A. Z.

eskolak, kritika, ikerketak, kronika...

Joan zen astean, lantxo honen hasieran nioena gogoratuz, hasiko naiz:

«Baldako bertsolarien txapelketa nagusiak zenbait kezka eta galdera sortu dit, eta horietzek kanporatu nahi nituzke hemen...»

Eta hain zuzen ere kezkarik nagusi-
na adierazten saiatu nintzen han: lite-
ratura idatzia eta ahozkoaren arteko
harremanak.

Goazen orain beste puntu batzu aipa-
tzera.

Honela dio Joan Larrinagak JAKINen
13. zenbakian:

«Bertsolaritzaren arrakasta dela
eta, txapelketa dela eta, egun
hauetan behin eta berriz entzun
dugu bertsolaritzan epe berri bat
hasien dela, Amurizak markatzen
duena. Berritasun hori baieztu egi-
ten da, afirmatu, baina nekezago
deskribatu, xehetu. Badago zer-
bait, baina zer? Nik behintzat ez
dut orain artean definizio komen-
tizgarririk entzun.»

(JAKIN, Urtarrila - Martxoa, 13,
1980; 91. orr.)

Badela hor arrazoirik, uste dut, izan
ere bi hilabeteotan zer ez da esan Bal-

dako saio hartaz, batere aurreazterke-
tarik gabe? Bil ditzagun hona esaldi
batzu:

«Amurizarekin beste bertsosaldi
bat hasten delakoan gaude. Basa-
rrik 1935ean egin zuen bezela, ai-
re, molde, egitura eta dinamika
berri bat dakarkio Amurizak ber-
tsogintzari, aurrerabideko pauso
bat» (DEIA, 1980 urtarrilak 8. Eus-
kal Deia orr.).

«Bi bertsolari hauek —Amuriza,
Enbeita— kotsagratuz berrikun-
tzaren bideak onartu ditu aurtengo
txapelketak eta jendeak ere etapa
berri baten atarian ginen susmoa
erreparratu zuen, inortxok ez baita-
ki Amuriza bide horretatik noraino
ailega daitekeenik» (EGIN, 1980 ur-
tarrilak 8).

«Behar bada aldi berri baten au-
rrez-aurre gaude. Amurizak zerbait
berria dakar, bai poesiaz eta hauek
emateko doinuz...» (HOJA DEL LU-
NES. Juan San Martin).

«Txapelketa historiko bat» titulodun
artikulu batetan zetorren hau:

«Beharbada, haro berri batetan
sartu gara gaur bertsos historian:
Amuritzaren haroan...» (ZERUKO

ARGIAN, urtarrilak 27, Pedro Mari
Esnaolak).

«Bertsolaritzak azkeneko urte-
tan izan duen aportaziorik haundie-
na da Amuriza, nire ustez...» (ZE-
RUKO ARGIAN, otsailak 10, Rufino
Iraolak).

Ikusten duzue gauza askotxo esan
da, aurretik batere azterketa sakonik
egin gabe esateko. Agian baliozko in-
tuizioak izango dira, baina agian ez;
eta ezin erantzunik eman oinarrian az-
tertze lan serio eta argi bat ez bada
egiten. Betiko erraztasunean eta nagi-
tasunean mogitzen gara euskal kultu-
raren munduan.

Hala ere zenbait konturatzen da, na-
hiz eta esaera borobil xamarrek esanda
gero aitortu, azterketa egin behar dela.
Eta honela «euskal Deia» orrialdeko
idazleak lehen jaso duguna esan on-
doren honela zioen: «egin beharko da
bide-urratze berri honen azterketarik...».
Juan Mari Lekuonak ere azterketaren
premia edo behar hori azpimarratzen
zuen, honako hauek esan ondoren
A.K.P.eko hitzaldi hartan (urtarrilaren
14ean, bertsolaritzari buruzko astearen
barruan): «Testoen aldakuntzan muga-
rri hauek ipiniko genituzke —jendau-
rreko bertsolaritzaz ari zen—: Xenpe-

lar, Basarri, Xalbador eta Amuriza. Amurizaren testugintzari dagokionez, berria da bere sintasia. Xenpelarren tradizioa du, badu literatura zaharretik, Xalbadorrena ere ugari du, Bizkaiko herri literaturatik ere asko». (Buruz ari naiz, ez da hau hitzez-hitze ko bertsioa).

Juan Mari Lekuonaren iritziz horiek beste puntu bat aipatzera narama: bertsolari eskolen asuntua, eskola sailkapenaren arriskua...

Honela irakurtzen dugu lehen aipatu dugun JAKIN eko artikuluan: «Amurizak sortuko du bere eskola. Izango ditu jarraitzaileak. Baina kasu, bertsolari eskola bat baino gehiago behar dugu... Aniztasuna, pluralismoa behar dugu bertsolaritzan ere».

Ondo dago alde batetik, baina besteetik barrurago jo behar dugula, uste dut, arazo horretan. Urtarrilaren 13ko DEIA n elkarriketa luze bat egiten zuen Amatiñok Eduardo Txillidarekin, eta euskal eskolaz galdetzean honela erantzuten zion gure eskultore haundiak: «Soy de los que creen que no hay escuela sino escultores vascos. Y añadiría que ni siquiera es deseable que la haya... Claro que, la no aceptación de la existencia de una escuela no quiere decir que no haya un grupo de escultores que parte de raíces más o menos similares y dispuestos a empujarse en la aventura de lo desconocido». Eta geroxeago honela erantzuten zuen arte eskolei buruz orokorki galdetuta: «Creo en las técnicas artesanales y en las ciencias aplicadas, pero no en la transmisión de los valores artísticos. Únicamente deben potenciarse las transmisiones de conocimientos que puedan ser utilizados sin peligro de condicionar la actividad de quien lo recibe».

Hildo beretik doaz Francesc Vicens Barcelonako Miró Fundazioaren zuzendariaren hitz hauek EL VIEJO TOPO EXTRA 8 zenbakian: «Creo que cada vez va a ser más difícil hablar de movimientos, olas, vanguardias. El artista está recuperando su libertad, porque no hay que olvidar que hay otra forma de academicismo, probablemente la peor: la que obliga al artista a estar en una determinada vanguardia. Naturalmente, la libertad crea desorientación, pero nos conducirá a una realidad mucho más rica».

Bertsolari bakoitzak ere bere krea zio lan libre eta bakarra eskaintzen du. Horregatik eskolak eta honelako «generalizazioak» egiterakoan oso kontuz ibili behar dela, uste dut, ongi mugatuz

esanahia, izan ere garbi adierazi behar dugu, adibidez, zer zentzutan esaten den Uztapide Basarriren eskolako dela, diferentetik askoz ere gehiago baitute nere ustez berdinetik baino; edo zer eskolatan sartu behar dugu Lazkao-Txiki? eta zer esan Lasarteri buruz? eta abar luze bat...

Eskolak aipatzekotan, azterketa serioak egin behar dira, alde batetik ongi mugatzeko eskola horren ezaugarriak, eta bestetik argi azpimarratzeko krea tzaile bakoitzaren ekarpen berezia, hau baita beti ere interesgarria.

Eta horrekin batera bada beste puntu bat azpimarratzekoa: Amurizaren aurrean zenbait bertsolarik hartu duen konplejoko jarrera. Entzunak ditugu Baldakoaren ondoren bertsolari batzuegandik honelako edo antzeko espresioak: «Hori oso goitik zebilek», «gauza bat dek Amuriza eta beste bat gainontzekoak», eta abar.

Ez dut uste batere jarrera egokia denik esaldi horietan agertzen dena. Amuriza bertsolari diferentea da, diferentea den bezalaxe Lazkao-Txiki, diferentea den bezalaxe Lopategi, Lasarte, Agirre eta bertsolari bakoitza. Beste gauza bat da esatea, Baldan oso goitik ibili zela. Nere ustez ere besteak baino inspiratuago azaldu zen saio hartan. Azpillaga eta Gorrotxategik, adibidez, ez zuten daukaten erdia edo laurdena erakutsi. Hori garbi dago.

Bestalde, Amuriza berari ere, on gehiago egingo lioke Baldako saioan botatako bertsoen azterketa on batek horetz zehar esan diren hainbat hitz biribilek baino. Aberatsa da inspirazioz Amuriza, leku askotariko iturria nabari zaio, eta bertsolaritza ere giza ekintza denez

azterketa bat zor zaio dituen edertasunak eta hutsuneak agertzeko. Haren bertsogintzaren aurrean hainbatek hartu duen urruneko miresgarritasunezko jarrerak ez du onik ekarriko inorentzat. Giza ekintza baten edertasunik eta misteriorik haundiena, giza ekintza izatea dela, iruditzen zait; eta honi ezagupena zor zaio, sentipena bazterten ez duen ezagupen argi eta beroa.

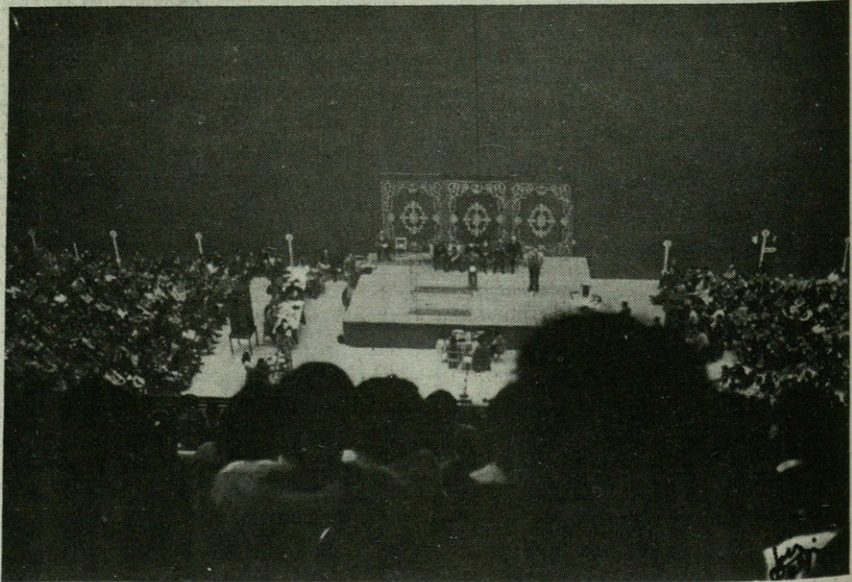
Hain zuzen ere puntu honek beste hau dakarkit gogora: bertsogintzari buruzko ikerketa sikologikoen beharra. Manuel Lekuonaren «Literatura Oral Euskérica» harek jarraipen bat eskatzen du, bertsoaren prozesuaz eta. Bada bai zer aztertzetik bertsolaritzaren mundu zabal eta zoragarriaren barruan. Ea ikasleak eta animatzen diren!

Bukatzeko gauza bat: Oso interesgarria litzateke jaialdien kronika egoki eta aberats batzu egitea, izan ere ia beti entzuten baita bertso zoragarriren bat edo beste. Eta honela Baldako saioaren ondoko larunbatean jaialdi bat egin zen Zestoan, eta jaialdi haren kronika egoki bat egin izan balitz seguru zabalduko zela gure komunikabideetan Lazkao Txikiren bertso hau:

Seaskari hiru bertso botatzeko agindu ziote, eta honako hirugarren hau bota zuen beste bi bertso ederren ondian:

*Hara ta honuntz astindutzen zan
hotsa jotzen zuen kun-kun
aingerutxo bat bainintz bezela
gordetzen niñuen txukun
amak ertzetik kantatzen zuen
gero seaskak erantzun
gaur dakitan euskera hau ere
zuk erakutsi zidazun.*

IÑAKI ZUBIZARRETA

aresti, herri eskizofreniaren exponentea

Pasatu dira urteak euskaratik beste hizkuntza batetara lehen obra itzuli zela. Loidiri buruz ari gara noski eta bere «Amabost egun Urgainen». Une hartan katalana izan zen hizkuntza hartzailea. Geroago ere beste liburu batzuek ezagutu dute esperientzia hori eta horrela gertatu zen Sarasolaren «Euskal literatura historia»-rekin. Orain dela gutxi ikusi genuen Saizarbitoriaren «ehun metro» Nueva Cultura editorialean argitaratua (esan dezagun aparte, ez dirudiela egilea oso konforme dagoenik egin dioten itzulpenarekin). Entzun dugu gainera «Amabost egun Urgainen» gaztelaniara itzuli behar dutela. Eta txutxunguru honetan Arestiren argitalpen berria agertzen zaigu. Beste argitaletxe espainol batek («Cátedra, Letras Hispánicas») argitaratu ditu liburu berean «Maldan Behera» eta «Harri eta Herri». Edizio elebidunean ateratzen du J. Atienzak («Cátedra»-n editore diferente batek egiten du obra bakoitzaren edizioa beti), berak hitzaurre luze bat ematen duela. Azalean, azken hila-bete hauetan jendeen gogora berrekarri den artista baten irudia: Arteta. Bere anekdotatxoa badu, zeren imajinan agertzen den jendea ez baitoa «maldan behera», «gora» baizik.

J. Atienzak berak egin du «Maldan behera»-ren itzulpena baina «Harri eta Herri»-rentzat Arestik egin zionari eusten zaio («nahiz eta oso kaxkarra izan» esaten du editoreak). Hau oso iritzi zabaldua da eta Sarasolak ere gauza bera esaten zuen «Ehun metro»-ren erdal edizioaren hitzaurrean).

Arestiren bi obren argitalpen honetan akats nabari bat aurkitzen dugu: «Maldan behera»-ren obra-aurrekoak falta dira, ez baititu errespetatu editoreak: subtítuloa, «argudioak» eta «eskeintzak» alegia (kurioso da aldiz, hitzaurrean aipatzen baitira).

Baina dudarik gabe zarata handiena atera behar duena, editoreak

Gabriel Aresti

MALDAN BEHERA HARRI ETA HERRI

Edición bilingüe de
Javier Atienza

CÁTEDRA

egin duen hitzaurrea da. Honek azterketa txiki bat (baina hitzaurre luzea) egiten du oinarritzko bibliografia bat emanez. Honek (bibliografiak) gauza batzuk falta ditu. Arestiren obren zerrendan adibidez, hil eta bi urteetara Zeruko Argian argitaratu zen Arestiren artikulua (postumo) bat falta da: «Tiko-Brae

eta erdiko bideak» (1977). Ez da jartzen ere 1979an C.A.P.ek bere ipui guztiak argitaratu zituela liburuxka garesti batetan (ez kalitateagatik, prezioagatik baizik). Falta dira ere H. Altunak banaka publikatu dituenak. Eta «Maldan behera»-ren lehen edizioa.

Hitzaurrea bost partetan banatua

EUSKAL KULTUR ALDIZKARIA

— hiru hilabetero —

Hamahirugarren
zenbakiaren gai nagusiak:

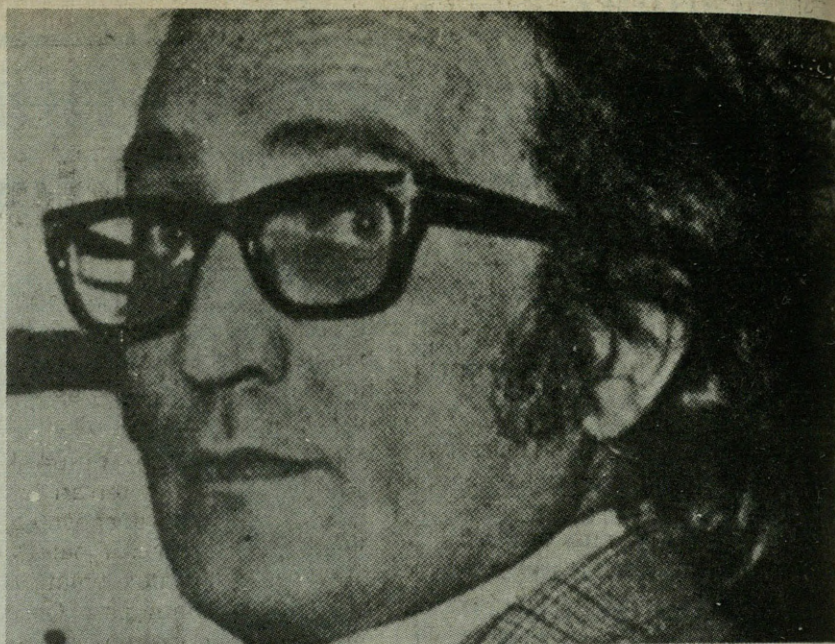
NAZIO-ARAZOA SOVIET BATASUNEAN

- Lenin: ohar batzuk nazio-arazoaz, *Joxe Azurmendi, Manolo Pagola*.
- Nazioen errebolta Soviet Batasunean, *Manolo Pagola*.
- Nazio arazoa Ukrainian, *Pello Zabaleta*.
- Bittor Kapanagaren pentsamenduaz, *Andolin Eguzkitza*.
- Euskal liburugintza 1979.ean, *Joan Mari Torrealdai*.

" " " "

Eskabideak eta harpidetza:

JAKIN Aldizkaria
Ategorrieta hiribidea
(lehen Gral. Mola), 23, 1º
Donostia/San Sebastián
Tel.: (943) 27 17 13

dago, «Euskal literaturaren sintesi bat», «Aresti bere munduan», «Baserri- eta apaiz-hizkuntza baten mugatasunak poesia sozial batentzat», eta obra bakoitzaren azterketa txikia. Azterketa hau nahiko tankera zirikatzailean eginga dago eta uste dugu polemikoa izango dela.

Hitzaurre honen tesis nagusiak Arestiren kontraesanak eta aukeratu zuen hizkuntzak egin zion traizioa frogatu nahi ditu. Horrela, Atienzak uste du Aresti ez zela izan idazle sozial bat, matxista, tradizionalista, atzerakoia baizik.

«Esaien ogia erosten dela baina ez (...) hire aitaren onra» idatzi zuenaren onra bera jartzen da dudatan: «Por ambición, por prisá, por no sentirse con fuerzas para competir con los monstruos de la poesía vasca en castellano (...), o por verdadera conciencia de lo que debía hacerse en una lengua, el euskara, (...)» (36).

«¿Oportunismo? ¿Actitud científica? ¿Deseo consciente?» (36).

Baina ez hori bakarrik, baita ere esaten da agian Aresti Euskal Herriaren eskizofrenia kolektibo baten exponentea besterik ez dela. Dena euskararen ezintasunean murgilduta («una lengua cuasi-tribal») eta nazional / sozial inkoherentziarekin (!) apainduta. Eta gehiago, Arestik inferioritate-komplejo handia zuela eta izugarrizko inbidia Otero eta Celayarengan.

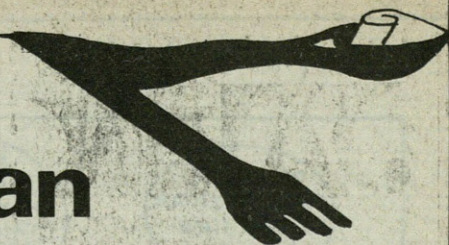
Ez gara sartuko Arestiren kontraesanetan baina onartu ezin dezakegun gauza, zera da: konbentzitu nahi izatea gurea hizkuntza klerikala dela, hiztegi klerikal bat eta tradizio klerikal bat dituelako. Izan ere, sartu nahi zaigu Arestiren poesia atzerakoia zela aukeratu zuen hizkuntzagatik. Hau da, hobe gaztelania hartu izan balu. Ez ote dute beste hizkuntzek hiztegi klerikal bat? (Hizkuntza osoaren zati bat dena). Ezin du hizkuntza batek klerikala izan bere hiztegiaren puska batengatik. Baina hartu dezagun testua bera: «Porque estamos hablando del euskara literario y éste sí que ha sufrido la influencia de las clases que lo han practicado y ha sido por ellas conformado de modo que pueda expresar un determinado núcleo de temas y otros no» (62).

Baina kontutan har ezazue ez duela esaten «un lenguaje», «el euskara literario» baizik. Egia da Arestik hiztegi klerikal bat erabiltzen duela batzutan, baina horrek ez du hizkuntzaren ezintasuna adierazten («... pueda expresar un determinado núcleo de temas y otros no»). Zeren azken finean atzerriko hiztegi bat hartzen duzu behar izanez gero.

Hitzaurre hau erantzuteko beste lan luze bat egin beharko genuke edo agian liburu bat, hemen planteatzen diren puntuak oso iheskor eta konplikatuak baitira. Ea kritika honek Aresti gehiago ezagutzera bultzatzen gaituen.

MIKEL HZ. ABATUA

udaberria sukaldean

Aste honetan, garaiko merkatuari dagokion errezeta sail bat emango dizuet. Dakizuenetz, udaberritik hurbileko garai honetan, barazki berriak datozkigu; alkatxofak, babak, espinakak, baratxuri gazteak, patata berria, ilarrak... Azken hauek zerikusirik ez badute ere hemengo ilarrarekin, askoz ere goxoagoa, eta zoritxarrez oso denbora gutxi irauten duena baita hau; nere ustez, galdu behar ez litzatekeen gauza da, ikaragarritzko kalitate onekoa baita gure itsasaldeko ilarra. Eta besterik gabe, hona errezetak.

Alkatxofen krema; sei lagunentzat; gaiak: kilo erdi alkatxofa, litro laurden esne, 50 gramo gurina, bi gorringo, ura eta gatza.

Gaineko hostoak kenduz —oso gogorraz izaten baitira— garbitzen dira alkatxofak; goitik eta behetik ebaki, potekoen tankean geratu arte. Urari gatza, irin urtua eta limoi zati bat bota —hau alkatxofak beztu ez daitezten— eta hor egosten dira. Gero purea egin, eta esnea, guriña eta gorringoak bota bertara.

Babak eta patata berria; sei lagunentzat; gaiak: babak, kilo bat; patatak, berdin; tipula bat, bi baratxuri ale eta olio gordin pixka bat.

Babak, hariak eta muturrak kendu ondoren, irakiten ari den uretan jartzen dira egosteko, tipula eta baratxuriekin batera. Ordu erdira patatak botatzen zaizkie, puska haunditan. Ordu laurden barru, mahaira ateratzeko moduan dituzu, olio gordin pixka bat bota ondoren (olio gordina frijitua baino hobe, hau urdailarentzat txarra baita).

Azelga kirtanak gaztarekin; sei lagunentzat.

Laguneko bi azelga kirten hartu —hobe zabal samarrak— eta azala eta ahal den guztia garbitu ondoren, puska ez oso txikiak egin eta ur gartzutan egosten dira. Ura ondo kendu ondoren, bi kirtenen artean gazta jarri eta irina eta arraultzetan bildu ondoren, frijitu. Okel saltsaz, tomatez, arrozaz etabarrez lagundurik atera daitezke.

Antxoak kazuelan; sei lagunentzat, kilo bat antxoa, tipula bat, hiru baratxuri ale, txakolin basokada bat, eta arrai saldarena beste bat; perejila eta ogi xehetua.

Buztinezko kazuelan tipula eta baratxuri txikitua jarri olioare-

kin; haiek horitzen hasten direnean, banan banan, sardin zaharren modura, antxoak sartu. Ondoren txakolina eta arrai salda bota eta ordu laurden barru gutxi gora behera —antxoak berehalaxe egiten dira—, mahaira atera baino lehen, perejila eta ogi xehetua bota gainetik.

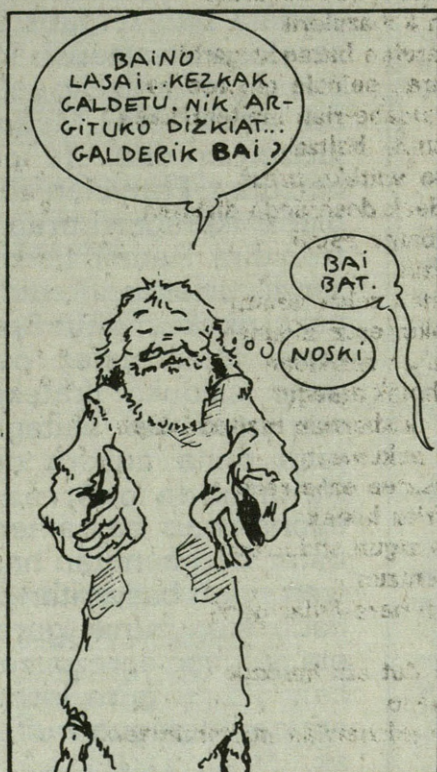
Egun hauetan, San Jose dela eta —nere ustez etxe gehienetan ospatzen da festa hau, ia guztietan baitago Joxeren bat— prezioak igo egiten dira. Baina hiruzpalau egun barru arkumea, esate baterako, merkeago erosi ahal izango dela uste dut.

baserritarrei galdezka

Eta orain baserritarrei galdera bat; zergatik ez zarete animatzen frambuesak eta antzeko gauzak landatzera? Modan jartzen ari dira, eta toki batzutan, Frantzia adibidez, ikaragarri erabiltzen dira. Hemen berriz, zortzi urtetan bi aldiz bakarrik ikusi ditut Bretxan. Nere ustez oso ondo salduko lirateke, merkatua bai baitago, falta dena aukera da. Beharbada okerrean egongo naiz, baina nere ustez hori benetan hartzen duen baserritarrek badu etorkizunik, geroz eta gehiago apreziatzen bait ditugu gure lurak ematen dizkigun fruituak.

KARLOS ARGÍÑANO

robintxonen kezak

ZIRRIKITUTAN

vishuddha

Saturnoko genio maltzurrek eraginik
azala kizkurtu zeidan
bihotzaren ejeak aldrebes ezarri
ezarritakoak amodioz aldatuz
tantan sideralek abisatu zidatenan
baina ezin kasorik egin eta
gertatu beharrezkoak gertatu
ezin agoantatu sniff labur hori
tropikoetan hotzez hiltzen txinaurriak
ez bait naun udaberrian maitemintzen
jadanik
ortzadarrari grano ttipi bat atera zeion
zeruko hostoak erortzen ari ditun
tamalez ez dinagu orrazirik paltrikan
hormak erortzen direnean eta
xoriek mokoan artean tximinia

daramatenean erruari arin-arin
bokalek ihes egiten zioten
eta lumadietatik malko bat isurtzen dun
ez bait naun udaberrian maitemintzen
ideiarik ez baina ez pentsa
bestela ugari ukango niken
ez bait zegon eskubiderik
ez hortarako eta ez begiak ixteko
ohe plegakorrek maindireak erretzen dituztenean
zorriek ez zekiten non aukeratu
ez bait zegon kobazuorik
eta gurutze erdian bazegon garbi
azken juizioaren seinale amoros bat
ez bait naun udaberrian maitemintzen
behatzaren puntu beltzak
trenaz eskapo egiteko prest
baina trenbideak desbijiundu dizkiten
mintz mehe batez estali
eta trenak ezin
ezin zuhaitzetan zehar abiatu
Einsteinek jakin erazi zigunan
jadanik baina ez zeizkidan
liburu more hoiek atsegin
ez bait naun udaberrian maitemintzen
eta gurutzea eskuinean
ukabila larrosatua ezkerrean
txinaurri sufritu honek
puztu egingo zigun sudurrean
ez dezagun entzun
ez diezaiogun bere bular gorri
moztu baina
nik pasatzen dut eta hordago
enbido eta paso
ez bait naun udaberrian maitemintzen.

MIREN ITXASO

herri irratiari eskerrak

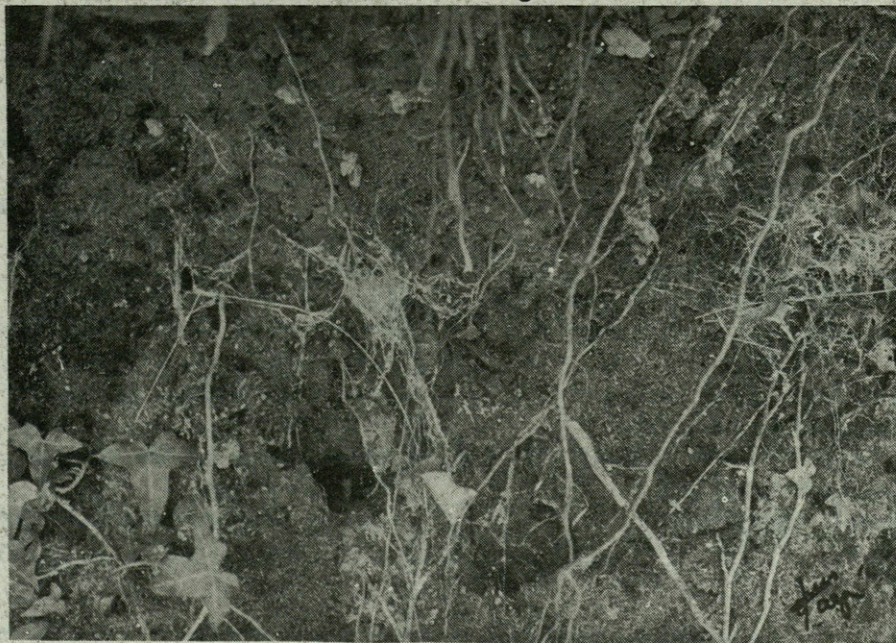
Herri Irratia euskararen alde egiten ari den lana goresgarria da. Egunero, «Euskara ikasten» saio berezi batzuek eskeintzen dituzte eta sail honen barruan «bertsoak ikasten» saioa.

Bertsolaritzari dagokionez, Loiola eta Donostiako herri irratiak, lanean aspalditik jardun dira. 1962. urtean hasi eta ondorengo hamar urtetan, bertsolari gazteen txapelketak antolatu zituzten; eginkizun hau, azkeneko urteetan, herriek hartu dute: Idiazabal, Añorga, etab. aipatu ditzakegu.

Orain, egunean «bertsoak ikasten» saioa lau aldiz eskeintzen digute, aspaldi honetan azken bertsolari txapelketan botatako bertsoak erakusten dituztelarik. Hauetatik kanpo, eta gertakizun bereziren bat ez badago (txapelketaren bat edo bertsolari jaialdiren bat) larunbatero ilunabarrean ordubeteko saioa.

Hegoaldeko zenbait puntutan behintzat, batez ere Gipuzkoan, Loiola eta Donostiako Herri Irratiak ongi entzuten dira, baina dirudienez, Iparraldean ere irrati honen ahotsa entzuten dute.

Gaurko honetan eskeintzen dizkizuegun bertsoak, Baionatik iritsi zaizkigu eta gaia, goian aipatutakoa alegia, Herri irratiak bertsolaritzari ematen dion bultzada eta laguntza.

I

Bertsolari hoi en xapelketa
nagusiaren ondotik
merezi duen zerbait goresten
hasi nindaie gogotik;
Ipar aldean ere entzuna
gostu osoan Hegotik
«Herri-Irrati»a zaitugula
eskertzekoa errotik!

II

Gertakari bat altxagarria
zen aurtengo Erregetan
Donostin «Balda» pilota plazan
jendea bazagon metan;
bainan denbora berez ainbertze
ezin kausituak bertan,
Azkurri ona bildu dukete
Euskadiko sukaldetan!

III

Larunbat arrats guziez ere
bertsoak hor belarrirat
Zure ithurri paregabezko
hortarikan heldu dira
Zerbitzu haundiagorik egin
daieka Herri guzirat?
Berogarri da bertsozaleak
zurekin duen pilpira!

IV

Pentsatzen dut ainitzek dutela
maite zure oihartzuna,
Nahiko nuke urrunago-re
hola baziña entzuna;
Biotz barnerat sartzen daukuzu
Egizko goxotasuna,
Eta gainerat kausitzen segur
zuk Herrian batasuna!

FERMIN

andaluziako erreferenduma

Gobernuak irabazi du Andaluziako Erreferenduma eta Estatutoaren aldekoek galdu. Euskadin baino «BAI» gehiago egon den arren, Estatutoaren aldekoek galdu egin dute, Gobernuak lege ezberdinak erabili dituelako Euskadin eta Andaluzian.

Prentsak esan digu irabazle moralak Estatutoaren aldekoak izan direla eta galtzaile moralak Gobernuak. Baina, martxoaren 3-ko Bizkaiko Asteleheneko Orriak esan zigunez, Gobernuak treta guztiak erabiltzen omen ditu berari interesatzen zaiona aurrera ateratzeko. Eta zerri bat legez geratu arren, beti egiten du berea.

Oraindik ez da denbora gehiegi Euskal Herriko hiru probintzietan Estatutoaren aldeko Erreferenduma egon zela.

Euskal Herriko Hiru probintzia hoietan Andaluzian baino «bai» guttiago egon zen; baina Estatutoa aurrera atera zen. Estatutoari gehiengoak baietza eman ziolako, Euskal Herriko Estatutoaren aldekoek «garaitza» ospatu zuten, UCD tarteko zela.

Estatuto Baskongadoa aurrera ateratzeko interesaturik hainbat alderdi zegoen Euska-

din eta Euskaditik kanpo. Eta Gobernuari ere interesatzen zitzaion. Ez dakit zeinek izango zuen interes gehiago, guztiek bait zuten haundia. Gobernuak behintzat, aurrera atera nahi izan ditu Estatuto eta Parlamentu Baskongadoak.

Martxoaren 3-ko Bizkaiko Asteleheneko Orriak Andaluziako Erreferenduma dela eta, esan zituen gauza berdintsuak esan zituen hainbat euskaldunek iazko urrian, Euskadiko Erreferenduma egin zen inguruan.

Estatutoaren aldeko euskaldun askok erotzat jo zituen orduan euskaldun haiek. Orain ere erotzat dituzte.

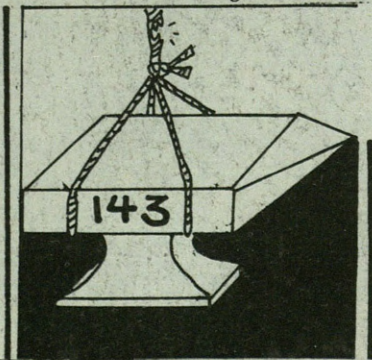
Hala ere, Estatutoaren aldekoek Andaluziako kasuan Gobernuak jotzen dute tranposotzat. Eta Euskal Herriko kasuan, zergatik ez? Beti horrela jokatzen badu, Euskal Herrian ere berdintsu jokatuko zuela pentsatzea gauza lojiko da. Nola hori! Gizon, ez zaitetz izan EROA!

JULEN KALZADA

hiztegia

Afera: arazoa, asunto.
Agerketa: exposición
Aitzaki: pretexto
Aitzin-gibelka: aurrera-atzera, indeciso
Akats: error, fallo
Axolagabekeria: despreocupación
Batikbat: batez ere
Bide-urratze: paso adelante
Ekarpn: aportación
Enbor: tronco
Ezaugarri: marca, característica
Ganbara: desván
Garaitza: victoria
Gehiengo: mayoría
Giza...: ...humano
Goresgarri: elogiabile
Gorroto: odio
Hiperminbera: hipersensible
Ihardespen: erantzun

Izakera: personalidad
Jazkera: modo de vestir
Kasa (zure kasa): a tu parecer, a tu cuenta
Kuttun: preferido, mimado
Laiotz: sombrío
Liskar: borroka
Materialkeria: materialismo
Mirari: prodigio
Moldatu: acomodarse, amoldarse
Muntatu: egin, eratu
Nabarmen: evidente
Nagitasun: pereza
Prezeskiago: hain zuzen ere
Primu: heredero
Prozedura: procedimiento
Uxatu: ahuyentar
Xahutze: desfalco
Zarata: alboroto
Zirikatzaile: tentador (fam)

DEL PARA EUSKAL PRENTSA

ERRONK ZEN
KORRAK GU

WILLIAM
A

